

Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

En kvalitativ undersøkelse av politi og dommere sine holdninger, oppfatninger og erfaringer knyttet til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

Karine Hilde Hoel

Innlevert som masteroppgave ved Psykologisk Institutt

Universitetet i Oslo

Vår 2021

Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

En kvalitativ undersøkelse av politi og dommere sine holdninger, oppfatninger og erfaringer knyttet til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

Karine Hilde Hoel

Masteroppgave i psykologi

Universitetet i Oslo

Mai 2021

© Karine Hilde Hoel

År 2021

Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn: *En kvalitativ undersøkelse av politi og dommere sine holdninger, oppfatninger og erfaringer knyttet til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*

Karine Hilde Hoel

<https://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatter: Karine Hilde Hoel

Tittel: Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn: *En kvalitativ undersøkelse av politi og dommere sine holdninger, oppfatninger og erfaringer knyttet til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*

Veileder: Bente Træen

Lite forskning og oppmerksomhet har vært viet til temaet kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn. Kvinner har stort sett vært ansett som omsorgsfulle og milde i sin væremåte, og mistanker om seksuelle overgrep mot barn har stort sett vært rettet mot menn. Selv om det gjennom de siste tiårene har blitt et større fokus på at kvinner også kan begå seksuelle overgrep mot barn, kan man se en tendens til at tradisjonelle holdninger om kjønn henger igjen og kan påvirke vår oppfatning av hva kvinner kan være i stand til. Dette forskningsprosjektet hadde som mål å undersøke fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn, og de overordnede forskningsspørsmålene som ble undersøkt var: (1) *Hvilke holdninger har fagfolk til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?* og (2) *Hvilke oppfatninger har fagfolk om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner?* Forskningsprosjektet var et selvstendig arbeid der ny data ble samlet inn. Det ble tatt i bruk en kvalitativ metode, hvor det ble gjennomført semistrukturerte dybdeintervjuer med syv politibetjenter og fem dommere som i sin yrkespraksis kommer i berøring med seksuelle overgrepssaker. Analysen av intervjuene resulterte i tre hovedtemaer: (1) *Holdninger til menn og kvinners seksualitet*, (2) *Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*, og (3) *Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner*. Fra analysen av intervjuene kom det frem at informantene i sin yrkespraksis til en viss grad er påvirket av tradisjonelle og stereotypiske holdninger til menn og kvinner. Dette kom blant annet til uttrykk ved at flere informanter påpekte at kvinner oftere blir behandlet mildere enn menn i rettsvesenet og under etterforskning, og at de som fagfolk oftere antar at det er en mann fremfor en kvinne som har begått et seksuelt overgrep mot et barn. Til tross for dette kom det frem av intervjuene at alle informantene mente at seksuelle overgrep begått av kvinner har store konsekvenser for de utsatte og at det ikke er noen store forskjeller mellom menn og kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn. I tillegg trodde flere av informantene at det er store mørketall når det kommer til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn, og flere

mente at de som fagfolk må være mer oppmerksomme på stereotypiske holdninger som kan påvirke deres yrkespraksis. *Den dialektiske prosessen* og *transformasjonsprosessen* ble blant annet brukt som teoretisk rammeverk for å årsaksforklare informantenes holdninger og oppfatninger.

Nøkkelord: KSOB (kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn), MSOB (menn som begår seksuelle overgrep mot barn), SOB (seksuelle overgrep mot barn), tradisjonelle seksuelle skript, kjønnsrollestereotyper, den dialektiske prosessen, transformasjonsprosessen

Forord

Aller først vil jeg rette oppmerksomheten mot Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep i Oslo som vekket interessen min for temaet jeg valgte å skrive om i masterprosjektet mitt. Idéen til temaet fikk jeg på deres morgenforum for fagpersoner og studenter *Mor som overgriper* holdt av faglig rådgiver Marianne Lind på nyåret 2019.

Deretter vil jeg rette en stor takk til alle informantene som stilte opp til intervju, og som gjorde dette forskningsprosjektet mulig. Tusen takk for at dere tok dere tid til å intervjues og dele deres yrkeserfaringer og tanker knyttet til dette temaet.

En stor takk vil jeg også rette til min veileder, Bente Træen, som har gitt meg gode og presise tilbakemelding som har gjort denne lange arbeidsprosessen litt lettere. Takk for at du hele tiden har vært tilgjengelig på mail og alltid kommet med raske svar.

Arbeidet med en masteroppgave er en prosess hvor man sitter mye alene og skriver. Dette er en måte å arbeide på som jeg i utgangspunktet trives godt med, men fordi koronasituasjonen har strukket seg over det meste av perioden jeg har arbeidet med masteroppgaven, har det gjort prosessen litt tyngre og mer ensom enn forventet. Derfor vil jeg gjerne takke mine medstudenter Nora, Ebba og Ashley Rebecca som har gjort denne tiden litt mer motiverende gjennom videomøter på Zoom der vi har diskutert både form og innhold på masteroppgaven og vært hverandres sparringspartnere.

Jeg vil også takke min mor og far som alltid har troen på meg og alltid støtter meg. En ekstra takk vil jeg også rette til min mor som har tatt seg tid til å tenke høyt med meg når jeg har stått fast, eller har hatt diverse spørsmål knyttet til det språklige. Takk også til alle venner og andre familiemedlemmer som har kommet med innspill og oppmuntring i løpet av denne prosessen.

Karine Hilde Hoel

Oslo, 2021

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	1
Relevans	1
Begrepsavklaring.....	4
Kunnskapsstatus	4
Prevalens	4
Kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn	5
Konsekvenser av seksuelle overgrep begått av kvinner	7
Teoretisk rammeverk.....	9
Sosialkonstruktivisme	9
Skriptteori.....	10
Kjønnsrollestereotyper	11
Den dialektiske prosessen	12
Transformasjonsprosessen	13
Metode.....	14
Design.....	14
Refleksivitet	15
Rekruttering og utvalg.....	16
Gjennomføring	17
Intervjuer	17
Transkribering	18
Dataanalyse	19
Etiske betraktninger.....	19
Analyse og resultater	20
Tema 1: Holdninger til menn og kvinners seksualitet.....	20
Undertema 1: Menn er mer seksuelt aggressive og pågående enn kvinner.....	21
Undertema 2: Ulik seksuell atferd og tilbøyeligheter blir mer akseptert hos menn.....	22
Undertema 3: Tanker om mannlig og kvinnelig seksualitet er blitt mer utjevnet.....	22

Tema 2: Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn	23
Undertema 1: Erkjenner i større grad enn før at kvinner kan begå seksuelle overgrep ...	24
Undertema 2: Fortsatt tilbøyelig til å tenke at det mest sannsynlig er en mann	26
Undertema 3: Vanskeligere å se for seg hvordan en kvinne gjør det og hva hun får ut av det	27
Undertema 4: Mer spekulasjon rundt årsak når en kvinne har begått et seksuelt overgrep	27
Undertema 5: Kvinner begår oftest seksuelle overgrep alene	28
Undertema 6: Kvinner gjør det på en mer usynlig og manipulerende måte	29
Undertema 7: En overgriper er en overgriper	30
Undertema 8: Tror det er store mørketall	32
Tema 3: Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner.....	33
Undertema 1: Sett på som like alvorlig, men kvinner blir i praksis behandlet mildere ...	34
Undertema 2: Større konsekvenser når det er mor eller en annen omsorgsperson	35
Undertema 3: Ekstra vanskelig for gutter å bli utsatt av en kvinne	36
Undertema 4: Andre faktorer enn kjønn som er av mest betydning.....	39
Diskusjon.....	40
Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn	40
Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner	45
Begrensninger og videre forskning	47
Konklusjon	49
Referanser.....	51
Vedlegg	57

Introduksjon

Relevans

Selv har jeg alltid drømt om en mamma som er glad i meg [...] For små barn skal mamma være selve klippen av trygghet, og med uendelig av kjærlighet og omsorg for barna sine. En som plastrer skrubbsår og har trøstende ord på lager. Varme klemmer og godnatthistorier på senga. Og kanskje duften av nystekte boller på en regnværsdag? Det er en slik mamma jeg selv ønsker å være. Og jeg tror det er slik de fleste mammaer ønsker å være. Men fra naturens side kan de fleste kvinner få barn. Også de kvinnene som ikke har omsorgsevne eller omsorgsvilje. At en mamma ikke er snill mot sine egne barn, er så grunnleggende galt i forhold til den virkelighetsoppfatningen de fleste av oss har at vi ubevisst velger å se en annen vei fremfor å se virkelighetens gruffullhet i øynene. (Harsem, 2012, s. 13-14)

Seksuelle overgrep begått av kvinner mot barn har vært og er fremdeles et mindre utforsket felt enn seksuelle overgrep begått av menn. Fra 1970-tallet og frem til 1990-tallet bidro feminismebevegelsen til å sette seksuelle overgrep på dagsordenen (Bakketeig, 2001). Fokuset deres var hovedsakelig rettet mot *menn som begår seksuelle overgrep mot barn* (MSOB) og kvinner, noe som medvirket til en streng dikotomisk oppfatning av seksuelle overgrep. Disse lovbruddene ble i all hovedsak tilskrevet menn, og kvinner ble i stor grad fritatt fra slike mistanker (Hetherton, 1999; Kirsta, 1994). På 1990-tallet økte fokuset på *kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn* (KSOB), og i 1992 ble det for første gang arrangert en internasjonal konferanse viet dette temaet (Hetherton, 1999; Kirsta, 1994). I den sammenheng ble det mye bråk fra flere feministiske organisasjoner som mente at dette bidro til å flytte fokuset bort fra det de mente var den faktiske årsaken til seksuelle overgrep, nemlig mannlig maktutøvelse (Kirsta, 1994). I tillegg mente de at det å fokusere på kvinner ville føre til at seksuelle overgrep begått av menn ville foregå mer uforstyrret (Kirsta, 1994). Ifølge Hetherton (1999) kan kvinner være motvillige til å erkjenne at kvinner kan begå seksuelle overgrep fordi det vil motbevise myten om deres uskyldigsre naturen, og at dette kan bli brukt mot dem av menn i et patriarkalsk samfunn. Hetherton (1999) påpekte også at en del av feminismebevegelsen har medvirket til å fremstille kvinner som endimensjonale idealfigurer, fri for negative fasetter.

Ved *Senter mot incest og seksuelle overgrep* (SMISO) i Oslo, ble det i 1993 opprettet et tilbud for kvinner som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep av sine egne mødre (Lind, 1995). Dette tilbudet ble opprettet fordi enkelte brukere ved senteret ikke følte tilstrekkelig identifikasjon med andre brukere som var blitt utsatt av menn. Det var derfor behov for et ekstra tilbud, så disse brukerne i større grad kunne få bearbeidet overgrepene de var blitt utsatt for. En liknende gruppe ble igangsatt høsten 2019, men denne gruppen var åpen for utsatte av begge kjønn (SMISO, 2019).

Den brede mediedekningen av den såkalte «Alvdal-saken», satte i 2011 for alvor søkelyset på KSOB. Den hovedtiltalte kvinnen var mor til flere av de utsatte barna, og det eksisterte et omfangsrikt bevismateriale i form av bilder og video som underbygget hennes aktive deltakelse (Myklebust & Frøysa, 2018). Hun var den første norske kvinnen som ble dømt til forvaring på grunnlag av seksuelle overgrep (Torset, 2013).

I juni 2011 publiserte *Psykologitidsskriftet* artikkelen «Ingen penis – ingen skade? Når kvinner begår seksuelle overgrep», der denne problematikken ble belyst og tatt på alvor (Haugland et al., 2011). Her ble det hevdet at til tross for at seksuelle overgrep begått av kvinner er mindre utbredt enn seksuelle overgrep begått av menn, kan det ha mer alvorlige konsekvenser for den utsatte. Noe litteratur peker i retning av at de som er utsatt for seksuelle overgrep både fra kvinner og menn, opplever de seksuelle overgrepene fra kvinner som mer skadelige og som et større svik (Denov, 2004b; Elliott, 1994; Lind, 1995; White, 1992).

Selv om det blir mer fokus på et tema, kan det ta tid før holdninger og yrkespraksiser endrer seg. Likeledes er kjønns spesifikke begreper som gjernings**mann**, overgreps**mann** og voldtekts**mann** sterkt forankret i språket (Løchen & Nystøl, 2016). Selv om man forsøker å bruke kjønnsnøytrale ord som gjernings**person**, er det grunn til å tro at den kjønns spesifikke måten å tenke på er vanskelig å snu på kort tid. I American Psychiatric Association's (2000) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4. utg.; DSM-4) som var gjeldende frem til 2013, ble det brukt et kjønnsnøytralt språk i de diagnostiske kriteriene for pedofili. Likevel ble det i en mer utdypende beskrivelse av diagnosen påpekt at den pedofile får tilgang til barn blant annet ved å gifte seg med en kvinne med et tiltrekkende barn. Ut ifra en heteronormativ tankegang uttrykker dette en forestilling om at pedofile kun er menn. Når det kommer til Norges Lover er det nokså kjønnsnøytrale formuleringer vedrørende seksuelle overgrep, men i paragraf 292 i de to første definisjonene av hva en voldtekt omfatter, er penis trukket frem som et fornærmende objekt (Straffeloven, 2009, § 292). Gjennom denne lovformuleringen blir det eksplisitt nevnt en måte menn kan bruke egen kropp til å voldta på, men ikke hvordan kvinner kan gjøre det. Selv om det ikke blir benyttet kjønns spesifikke konnotasjoner, kan det tenkes at inkludering av enkelte beskrivelser og utelatelse av andre, kan medvirke til at seksuelle overgrep begått av kvinner til en viss grad usynliggjøres.

Boroughes (2004) påpekte at seksuelle overgrep begått av kvinner mot barn, er en forbrytelse som virker så unaturlig at det rokker ved samfunnets moralske følelse, og som en konsekvens er feltet relativt lite utforsket. Hun hevdet i tillegg at personer har en tendens til å ignorere og fornekte det de er uvillig til å erkjenne. En mors tradisjonelle rolle har vært ansett å være i hjemmet, og det skal derfor mye til for at en kvinne mistenkes for omsorgssvikt

(Boroughes, 2004). I tillegg har kvinner historisk sett blitt ansett som den passive part i seksuelle interaksjoner (Jennings, 1993), noe som kan være én forklaring på hvorfor det er vanskeligere å se for seg at en kvinne kan begå seksuelle overgrep sammenlignet med en mann. Et slikt tankemønster kan blant annet føre til at de som har blitt utsatt for seksuelle overgrep av en kvinne, i mindre grad blir trodd hvis de forteller om det. Det å ikke bli trodd kan virke retraumatiserende for de utsatte ved at de føler ytterligere stigmatisering (Finkelhor & Browne, 1985), eller fortrenger overgrepet og begynner å tvile på at det har skjedd (Lind, 1995). Det å bli trodd og å oppleve en støttende respons, kan derimot bidra til reduksjon av de negative symptomene som ofte følger av seksuelle overgrep (Peluso & Putnam, 1996).

Blant de utsatte forskeren Elliott (1994) hadde vært i kontakt med og som hadde forsøkt å fortelle en terapeut, lege, lærer eller annen fagkyndig om seksuelle overgrep begått av en kvinne, hadde 65% opplevd å ikke bli trodd. I forskningsgjennomgangen til Clements et al. (2014) fremkom det at de utsatte hadde liten tillit til fagfolk. I tillegg uttrykte de frykt for å ikke bli trodd dersom de fortalte om seksuelle overgrep de hadde vært utsatt for av en kvinne. Ifølge Denov (2001) medvirket psykiatere og politibetjenter i studien hennes til opprettholdelse av en fornektelseskultur av KSOB. Dette mente Denov (2001) fører til at KSOB ikke får innsikt i sin atferd, at de vil fortsette å utgjøre en risiko for barn, og at de barna som lider under disse overgrepene ikke får den hjelpen de trenger. Av denne grunn er det viktig å undersøke hvilke holdninger som eksisterer blant fagfolk knyttet til KSOB. Det vil kunne gi et bilde av hvilke holdninger som ikke stemmer overens med virkeligheten, og hvilken kunnskap fagfolk har behov for. Ifølge Wilkins (1990) må fagfolk først erkjenne fenomenet før offentligheten også kan bli overbevist om at seksuelle overgrep fra kvinner faktisk forekommer, og at det er et reelt problem. Det finnes et knippe forsknings- og fagartikler som har tatt for seg holdninger til og håndtering av KSOB, men mye av denne forskningen ble gjennomført før 2010, ble gjennomført et geografisk sted utenfor Norden og inkluderte verken dommere eller advokater. På bakgrunn av dette var formålet med denne studien å intervju barnevernsansatte, politi, advokater og dommere i Norge, om deres holdninger til KSOB. Ved hjelp av kvalitative dybdeintervjuer ble følgende forskningsspørsmål undersøkt:

1. Hvilke holdninger har fagfolk til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?
2. Hvilke oppfatninger har fagfolk om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner?

Begrepsavklaring

Siden 1970-1980-tallet har ulike forskere forsøkt å utforme en definisjon av *seksuelle overgrep mot barn* (SOB) (Mathews & Collin-Vézina, 2019; Tsopelas et al., 2012). Mathews og Collin-Vézina (2019) hevdet blant annet at ulike definisjoner i forskning har ført til ulike resultater vedrørende prevalens, årsaksforklaring og konsekvenser for samme fenomen. I tillegg kan ulike definisjoner av SOB påvirke lovgivning, forebygging, politikk og etablering av sosiale normer (Mathews & Collin-Vézina, 2019). I Straffelovens kapittel om Seksuallovbrudd er det ikke gitt noen konkret definisjon av hva seksuelle overgrep er, men flere av paragrafene går i detalj på ulike typer for straffbar seksualisert atferd (Straffeloven, 2009, § 291-320). Selv om enkelte paragrafer i Seksualloven beskriver seksuallovbrudd mot personer opp til 18 år, og man i paragraf §310 regner barn som personer opp til 18 år (Straffeloven, 2009, § 310), vil jeg i denne oppgaven hovedsakelig regne SOB som seksualisert atferd begått mot barn under 16 år, fordi dette er den seksuelle lavalderen i Norge (Barneombudet, 2020).

Kunnskapsstatus

Prevalens

Ifølge Hetherington (1999) er det en vanlig oppfatning at SOB bare blir begått av menn. I studien til Mellor og Deering (2010) mente majoriteten av psykologene, psykiaterne og de barnevernsansatte at kjønnet til den som har begått overgrepet er av stor betydning for om den utsatte vil bli trodd når han eller hun forteller om det. En mengde litteratur viser at kvinner utgjør minoriteten blant de som begår SOB. I dataene til Finkelhor og Hotaling (1984) var 11% av de som hadde begått seksuelle overgrep en kvinne som handlet alene. Tall fra Kendall-Tackett og Simon (1987) viste at en kvinne var den utøvende part i 3% av de seksuelle overgrepstilfellene. I det kliniske utvalgte til Faller (1989) var 8% av guttene blitt utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne. Offisielle tall fra *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* (NSPCC) estimerte at 5% av vold mot barn blir begått av kvinner (Kirsta, 1994). Data fra 1998 *Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect* (CIS) viste at 11% av de seksuelle overgrepene ble begått av kvinner (Peter, 2009).

Imidlertid eksisterer det tall som viser at kvinner utgjør en større andel av de som begår SOB. Tall fra Risin og Koss (1987) viste at 43% av guttene som hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep før fylte 14 år, var blitt utsatt av en kvinne. I studien til Fritz et al. (1981) hadde 60% av de seksuelt misbrukte mennene, blitt utsatt av en kvinne. Estimerer fra Fromuth & Burkhart (1987) viste at omlag 70% av mannlige universitetsstudenter utsatt for seksuelle

overgrep, var blitt utsatt av en kvinne. Fra rapporten til *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet* (Bufdir) med tall fra støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep over hele Norge, viste at 39% av de mannlige utsatte og 7% av de kvinnelige utsatte hadde vært utsatt for seksuelle overgrep av en kvinne (Bufdir, 2016).

Kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

I tilfeller hvor det ikke kan benektes at en kvinne har begått et seksuelt overgrep og man ikke kan flytte skylden over på en mann, blir den utøvende kvinnen gjerne stemplet som «ond» (Saradjian, 1996) eller som et «monster» (Nathan & Ward, 2001). At kvinner er i stand til å begå SOB er ifølge Saradjian (1996) så motstridende den allmenne oppfatningen samfunnet har av det kvinnelige kjønn, at når det først finnes bevis for at en kvinne har begått et seksuelt overgrep, ønsker man å betrakte henne som et unntak.

Mødre har stort sett blitt regnet for å besitte den «reneste» formen for kvinnelighet ved at de både er omsorgsfulle og aseksuelle i relasjon til barn (Banning, 1989; Saradjian, 1996). Til tross for dette var det ifølge Peter (2009) oftere at en kvinne som hadde begått SOB var barnets mor, enn at en mann som hadde begått SOB var barnets far. Wijkman et al. (2010) undersøkte karakteristikker hos 111 kvinner som hadde begått seksuelle overgrep, og som var blitt kjent for strafferettsmyndighetene i Nederland mellom 1994 til 2005. I 77% av sakene hadde kvinnene misbrukt et barn. Det var 33% av kvinnene som hadde misbrukt sitt eget barn, 46% en bekjent av seg, 12% en slektning og 9% en ukjent person.

En vanlig oppfatning er at KSOB begår overgrep under tvang eller påvirkning fra en mann (Colson et al., 2013; Hetherington, 1999; Saradjian, 1996). Blant utvalget til Wijkman et al. (2010) var det omtrent 63% av kvinnene som begikk det seksuelle overgrepet sammen med en annen. I 75% av disse tilfellene var medsamsvoren en ektemann eller partner. Ifølge Peter (2009) inkluderte 24% av de seksuelle overgrepene begått av kvinner en medsamsvoren, sammenlignet med 13% av de seksuelle overgrepene begått av menn. Om kvinnene hadde en mannlig eller kvinnelig medsamsvoren ble ikke spesifisert, og heller ikke om det var noe tvang inni bildet fra den ene eller andre parten. I kontrast til dette rapporterte Williams og Bierie (2015) at i 62% av de seksuelle overgrepene begått av kvinner, handlet kvinnen alene. Mer enn tre fjerdedeler av de kvinnene og mennene Elliot (1994) intervjuet som hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep av en kvinne, meldte at kvinnen handlet alene. I en meta-analyse av 61 studier, kom det frem at KSOB sjelden begår sitt første overgrep sammen med, eller under tvang fra, en mann (Colson et al., 2013).

En annen utbredt oppfatning om KSOB er at de begår overgrep mens de er påvirket av alkohol eller narkotika (Colson et al., 2013; Saradjian, 1996). Saradjian (1996) hevdet at det å

regne kvinnens misbruk av alkohol eller andre narkotiske stoffer som avgjørende, er en måte å distansere kvinner som begår slike handlinger fra seg selv og andre kvinner man kjenner. Når det kommer til bruk av alkohol og narkotika var det i utvalget til Wijkman et al. (2010) kun en fjerdedel av kvinnene som hadde begått SOB som ikke hadde noen rusproblemer. I rapporten til Lind (1995) rapporterte de fleste utsatte at deres mor hadde misbrukt alkohol eller piller. I kontrast til dette kom det frem av meta-analysen til Colson et al. (2013) at alkohol og narkotika bare var tilstede i et mindretall av de seksuelle overgrepene begått av kvinner. Ifølge Saradjian (1996) er det kun et fåtall av KSOB som er dopet eller beruset når de gjennomfører overgrepene.

Det er også en vanlig tendens til å betrakte KSOB som mentalt psyke (Saradjian, 1996), utilregnelige eller psykotiske i gjerningsøyeblikket (Hetheron, 1999). På samme måte som narkotiske stoffer og alkohol mente Saradjian (1996) at også det å årsaksforklare seksuelle overgrep begått av kvinner med at de er psykotiske, er en måte å distansere seg selv og andre kvinner man kjenner fra KSOB. Ifølge litteraturgjennomgangen til Colson et al. (2013) tyder det på at en del KSOB har psykiske lidelser. Det var stort sett enighet blant de utsatte i Linds (1995) rapport om at mødrene deres på en eller annen måte hadde vært i psykisk ubalanse. I utvalget til Wijkman et al. (2010) ble nesten halvparten av KSOB regnet for å ha en psykisk lidelse, som eksempelvis: depresjon, posttraumatisk stresslidelse, humør- og angstlidelser, diverse dissosiative lidelser og antisosiale trekk. Det var kun en fjerdedel av kvinnene i dette utvalget som ikke hadde noen psykiske lidelser. Som kontrast til dette viste analysen av de kliniske og juridiske dataene i utvalget til Curti et al. (2019) at overvekten av kvinnene som hadde begått SOB ikke hadde noen psykiske lidelser. I tillegg hevdet Saradjian (1996) at majoriteten av KSOB ikke er psykotiske i gjerningsøyeblikket.

En annen dominerende oppfatning om KSOB, er at de ikke bruker vold eller tvang (Colson et al., 2013), og at overgrepene er subtile og skånsomme (Hetheron, 1999). Politibetjenter og psykiatere i studien til Denov (2001) betraktet seksuelle overgrep fra kvinner som harmløse og ufarlige. Noen mente at kvinner verken har kapasitet til eller noe ønske om å forgripe seg på barn. En politibetjent påsto i en sak med en 13 år gammel gutt og en 35 år gammel kvinne, at det utelukkende var kvinnens hensikt å lære gutten om sex, og at det ikke ble gjort med noe ønske om å påføre skade. Colson et al. (2013) konkluderte i sin meta-analyse med at både vold og tvang kan være tilstede som en del av SOB begått av kvinner. I kasestudien til Sarrel og Masters (1982) ble det rapportert om både trusler og vold som en del av de seksuelle overgrepene. Blant de seksuelle overgrepstilfellene Wijkman et al. (2010) gjennomgikk brukte 25% av kvinnene fysisk og verbal vold som å fornærme, slå og

kevele offeret. I studien til Denov (2001) var det en sak der en kvinne hadde truet med kniv og opptrådt voldelig overfor en mindreårig gutt hun hadde forgrepet seg seksuelt på. Til tross for at volden hun utøvde ikke kunne trekkes i tvil, ble hun likevel ikke betraktet som farlig av politibetjenter og psykiatere. I flere tilfeller ble de seksuelle overgrepene rekonstruert, og det var den mannlige utsatte som ble holdt ansvarlig for det som hadde skjedd (Denov, 2001).

Konsekvenser av seksuelle overgrep begått av kvinner

Oppfatningen om at kvinner besitter en medfødt omsorgsfølelse og er skånsom av natur, forsterkes av troen på at kvinners fysiske anatomi gjør dem ute av stand til å utføre skadelige handlinger i samme alvorlighetsgrad som menn (Kirsta, 1994). Noe litteratur viser at både fagfolk (f. eks. barnevernsansatte, psykologer, psykiatere og politibetjenter), studenter, foreldre og en gruppe utsatte for seksuelle overgrep, oppfatter seksuelle overgrep begått av kvinner som mindre skadelig enn seksuelle overgrep begått av menn (Davenport et al., 1994; Denov, 2001; Finkelhor, 1984, sitert i Denov, 2004a; Mellor & Deering, 2010). I studien til Mellor og Deering (2010) var likevel de kvinnelige fagfolkene mer tilbøyelige til å tro at barn utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne var mer skadelidende enn hva de mannlige fagfolkene trodde. I forskningsgjennomgangen til Clements et al. (2014) derimot, ble det ikke funnet noen signifikant forskjell i holdninger til KSOB og MSOB, mellom ulike faggrupper eller mellom mannlige og kvinnelige informanter. Blant deltakerne i studiene til Davenport et al. (1994) og Finkelhor (1984, sitert i Denov, 2004a) var det en viss enighet om at det mest skadelige seksuelle misbruket forekommer i tilfeller der den som begår overgrepet er far og den utsatte hans barn. Tilfeller hvor en gutt har blitt utsatt for et seksuelt overgrep fra en kvinne, ble av studenter sett på som minst representativt for seksuelt misbruk, og det ble regnet som mer sannsynlig at den mannlige utsatte hadde oppmuntret til de seksuelle handlingene (Broussard et al., 1991; Smith et al., 1988). Fagfolk i studien til Mellor og Deering (2010) mente at behovet for at sosialtjenesten skulle kontaktes og undersøke saken var mer nødvendig dersom den som hadde begått det seksuelle overgrepet var en mann kontra en kvinne. I studien til Mellor og Deering (2010) betraktet fagfolk det som mer passende at en mann som hadde begått SOB skulle bli tiltalt, fengslet og straffet enn når en kvinne hadde gjort det. Dette kan tyde på at fagfolkene i denne studien opplevde seksuell atferd fra kvinner som mer skånsom. I forskningsgjennomgangen til Clements et al. (2014) regnet barnevernsansatte, sosialarbeidere, politi, psykologer og psykiatere stort sett SOB begått av kvinner som et alvorlig problem, men når det ble sammenlignet med menn betraktet mange seksuelle overgrep begått av kvinner som mindre skadelig og alvorlig. I tillegg viste fagfolkene en mer positiv innstilling til KSOB enn MSOB. Fagfolkene hadde også en tendens

til å betrakte involvering fra sosialtjeneste, etterforskning, tiltale og fengsling som mindre passende i saker der det var en kvinne som hadde begått det seksuelle overgrepet. I studien til Kite og Tyson (2004) ble det av politibetjenter fattet strengere tiltak i saker der det var en mann som hadde begått SOB kontra når det var en kvinne. Seksuelle overgrepssaker hvor en kvinne hadde begått overgrepet, ble i mindre grad meldt inn til barnevernet av fagkyndige enn de sakene hvor en mann hadde begått overgrepet (Peter, 2009). Dette var en signifikant forskjell som kan tyde på at fagkyndige tok SOB begått av kvinner mindre alvorlig enn SOB begått av menn. En psykiater i studien til Denov (2001) kommenterte at han var sikker på at en gutt vil få ereksjon bare ved berøring fra en eldre kvinne, og ga uttrykk for å sette likhetstegn mellom ereksjon og nytelse. Ut ifra denne litteraturen er det tydelig at det har vært en tendens hos ulike faggrupper til å betrakte seksuelle overgrep begått av kvinner som mindre skadelig for de utsatte enn seksuelle overgrep begått av menn.

I kontrast til oppfatningen om at seksuelle overgrep begått av kvinner er mer harmløst enn seksuelle overgrep begått av menn, viser litteratur at konsekvensene er mer alvorlige enn det som har vært antatt. Av de 127 individene som var i kontakt med Elliott (1993) og fortalte om opplevelsen av seksuelle overgrep begått av kvinner, påpekte 96% av individene at det hadde hatt en dramatisk negativ effekt på livene deres. De utsatte i studiene Clements et al. (2014) tok for seg uttrykte at deres opplevelser hadde en betydelig negativ innvirkning på deres psykologiske velvære. De fleste mennene i kasus-studien til Sarrel og Masters (1982) hadde følt seg redde, panikkslagne og forvirret da de hadde blitt seksuelt misbrukt av en kvinne. I et klinisk utvalg rapporterte majoriteten av guttene som var blitt utsatt av en kvinne, at misbruket hadde hatt en traumatisk innvirkning på livene deres (Johnson & Shrier, 1987). Syv kvinnelige klienter som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep av en nær kvinnelig slektning, rapporterte at de opplevde disse overgrepene som mer skadelige og skambelagt enn andre ting de hadde blitt utsatt for i barndommen (Sgroi & Sargent, 1993).

Litteratur har vist at seksuelle overgrep begått av kvinner fører til langsiktige negative konsekvenser for de utsatte, og at enkelte faktorer – som nærhet til overgriper – kan forsterke denne skadevirkningen ved å gi en større opplevelse av svik (Denov, 2004b; Hetherington, 1999). En følelse av svik var også noe som de utsatte i forskningsgjennomgangen til Clements et al. (2014) la stor vekt på. I rapporten til Lind (1995) var det flere kvinner som hadde blitt utsatt av både menn og kvinner. De rapporterte at de opplevde det som vanskeligere å sette ord på overgrepene begått av kvinner, enn overgrepene begått av menn. I studien til Denov (2004b) rapporterte de syv som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep fra både menn og kvinner, at de seksuelle overgrepene begått av kvinner hadde vært mer skadelige for dem. En

kvinne som Elliott (1993) var i kontakt med og som hadde blitt misbrukt av både sin mor og far, opplevde misbruket fra moren som verst. Hun ga inntrykk av å lettere kunne hate faren, men når det gjaldt moren ble hun dratt mellom hat og kjærlighet. Ifølge White (1992) er seksuelle overgrep begått av kvinner spesielt ødeleggende. Hun hevdet at det å bli misbrukt av sin far gjør at man føler seg sviktet av mor, men når det er mor som misbruker oppleves det som et dobbelt svik. Boroughes (2004) forklarte dette med at kvinner kan manøvrere seg inn i tillitsposisjoner, og utvise autoritet overfor barn, i større grad enn menn, og at barn derfor vil føle seg mer sviktet når de blir misbrukt av en kvinne.

Andre rapporterte konsekvenser av seksuelle overgrep begått av kvinner er selvmordstanker og selvmordsforsøk, selvforakt, seksuelle problemer, stoffmisbruk, selvskading, bulimi, agorafobi, dissosiasjon, depresjon, angst, raseri, sosial isolasjon, avvisning av morsfigur, aggresjon mot voksne, jevnaldrende eller dyr, insomnia, mareritt, problematiske relasjoner til kvinner, vanskeligheter med grensesetting og identitetsproblemer (Clements et al., 2014; Curti et al., 2019; Denov, 2004b; Elliott, 1994; Lind, 1995). Flere utsatte har også rapportert om vanskeligheter med å forme vedvarende eller velfungerende relasjoner i voksen alder og problemer med å stole på kvinner (Clements et al., 2014). Kvinnelige utsatte har rapportert om problemer med å finne sin egen identitet, og å skille mellom seg selv og sin mor (Lind, 1995). Flere utsatte kvinner har også rapportert om fornektelse av sin kvinnelige identitet som barn, og frykt for å vokse opp til å «bli kvinne» og ligne på sin mor (Denov, 2004b; Lind, 1995). Av de mannlige utsatte i studien til Denov (2004b), rapporterte 54% at de følte seg mislykket som menn i etterkant av overgrepene. En av disse sa at han som gutt hadde forsøkt å kompensere for følelsen av «umandighet» ved å delta i aggressive sportsaktiviteter og organiserte forbrytelser.

Teoretisk rammeverk

Noe litteratur har vist at den organisatoriske kulturen i stor grad påvirker fagfolks individuelle praksis, og at flere yrkesgrupper er drevet av stereotypiske holdninger (Denov, 2004a; Holdaway, 1997; Kurtz et al., 1989). Derfor er det nødvendig å ta i betraktning hvordan fagfolk blir påvirket av sitt eget yrkesmiljø, samt andre faktorer, for å forstå fagfolks holdninger knyttet til KSOB.

Sosialkonstruktivisme

Sosialkonstruktivisme stiller seg kritisk til å betrakte vår forståelse av verden som en objektiv avspeiling av virkeligheten, men hevder i stedet at vårt verdensbilde blir formet gjennom sosiale prosesser (Burr, 2003). Dette gjør at de kategoriene vi har av ulike

fenomener, ikke nødvendigvis reflekterer den objektive virkeligheten, men er blitt konstruert i en sosial kontekst.

Ifølge Goffman (1963) bedriver man i samfunnet en kategorisering av personer. I tillegg mente han at man tilskriver spesifikke egenskaper og karakteristikk til disse kategoriene, og betrakter det som vanlig og naturlig for medlemmer av hver kategori å besitte og utvise disse bestemte egenskapene og karakteristikkene. På denne måten kan vi i en sosial interaksjon forvente en bestemt atferd og oppførsel fra andre på bakgrunn av den kategorien man antar at de tilhører (Goffmann, 1963).

Skriptteori

Ifølge Gagnon og Simon (2005) regnes skript å kunne beskrive all form for menneskelig atferd, i tillegg til at de forteller oss både noe om hva som er passende og upassende atferd. På denne måten kan skript betraktes som et slags sett med retningslinjer, som guider hvordan vi tenker og handler i en gitt situasjon. Simon og Gagnon (1986) delte skripering av atferd inn i tre nivåer: *kulturelle senarioer*, *mellommenneskelige skript* og *intrapsykiske skript*. I denne oppgaven vil det først og fremst være fokus på nivået kulturelle senarior når skript nevnes, fordi det er samfunnets og institusjoners krav og forventninger til spesifikke roller som anses som relevant å trekke frem når fagfolks holdninger til KSOB skal diskuteres. Ifølge Tomkins (1962, referert i Mosher & Tomkins, 1988) kan det i skriptteori skilles mellom medfødte og tillærte skript. Tillærte skript vil mennesker tillegne seg som et resultat av kulturen og samfunnet de er en del av.

Tradisjonelle seksuelle skript. Ifølge Simon og Gagnon (2003) er det vanlige synet på sex at det er en spontan og uregjerlig form for atferd som går imot sosiale normer. I kontrast til dette hevdet de at det seksuelle tar form og mening fra dets sosiale karakter. *Tradisjonelle seksuelle skript* kan forstås som kognitive skjemaer som forteller folk hvordan de skal forstå og handle i seksuelle situasjoner (Masters et al., 2013). Disse skriptene favner kulturbestemte forestillinger om hvilke roller menn og kvinner innehar på seksuelle arenaer, og fungerer som veiledende retningslinjer for hva som er passende atferd (Jackson, 1978). I henhold til tradisjonelle seksuelle skript forventes det blant annet at mannen er den aktive part, den som begjærer og erobrer, og at kvinnen er den passive part, den som blir begjæret og gir etter (Jackson, 1978; Masters et al., 2013; Simon & Gagnon, 1986). I tillegg har tradisjonelle seksuelle skript portrettert menn som de som ønsker sex for nytelsens skyld, setter sex over forhold, søker flere partnere og har et sterkt seksuelt driv (Masters et al., 2013). I tillegg har kvinner blitt portrettert som de som har et lavt seksuelt driv, foretrekker relasjonell sex, monogami og forpliktelse, og søker emosjonell intimitet ved sex (Masters et al., 2013). For at

tradisjonelle kulturelle skript skal vedvare krever det opprettholdelse og forsterkning på det personlige og mellommenneskelige plan, ved at individer faktisk utviser atferd som korresponderer med de skriptene som er knyttet til deres sosiale roller (Masters et al., 2013). Nye kulturelle seksuelle skript oppstår ikke av seg selv, men endres i takt med at individer utviser nye måter å utøve seksualitet på både på det mellommenneskelige og intrapersonelle plan (Laumann & Gagnon, 1995, referert i Masters et al., 2013).

Det er relevant å trekke frem tradisjonelle seksuelle skript, fordi det sier noe om hvordan man tradisjonelt sett har betraktet menn og kvinners roller og atferd under seksuell interaksjon, noe som kan påvirke hvordan vi oppfatter menn og kvinner. Med tanke på fokuset dette forskningsprosjektet har, anses det som relevant å anvende tradisjonelle seksuelle skript når fagfolks holdninger og oppfatninger skal analyseres og diskuteres. Det kan tenkes at tradisjonelle seksuelle skript kan årsaksforklare noe av det fagfolk tenker om menn og kvinners seksualitet, de som begår SOB og hvilke konsekvensene det har for de utsatte.

Kjønnsrollestereotyper

En stereotypi er en generalisering av en sosial gruppe hvor man tilskriver like karakteristikk til alle medlemmene av gruppen (Allport, 1954, referert i Myers et al., 2014). Slike generaliseringer eksisterer blant annet for menn og kvinner som sosiale grupper. Bakan (1966) introduserte de to begrepene «agency» og «communion». Førstnevnte ser på organismen som et isolert individ, og assosieres gjerne med egenskaper som selvhevdelse, konkurranseinstinkt, besluttsomhet og det å være ambisiøs, noe som ofte tilskrives den mannlige kjønnsrollestereotypen (Abele, 2003; Bakan, 1966; Rudman & Mescher, 2013; Wilde & Diekman, 2005). Andre karakteristikk som gjerne regnes som stereotypisk menn er aggressivitet, dominans, mot, grådighet og egoisme (Wilde & Diekman, 2005). «Communion» derimot ser på organismen som en del av et fellesskap, og assosieres gjerne med det å være omsorgsfull, samarbeidsvillig, emosjonell og selvoppofrende, noe som ofte tilskrives den kvinnelige kjønnsrollestereotypen (Abele, 2003; Bakan, 1966; Rudman & Mescher, 2013; Wilde & Diekman, 2005). Andre karakteristikk som gjerne regnes som stereotypisk kvinner er det å være støttende, kjærlig, mild, hjelpelig og å underordne seg andre (Wilde & Diekman, 2005). Diekman og Eagly (2000) betraktet stereotyper som dynamiske konstrukt, noe som antyder at kjønnsrollestereotyper kan endre seg over tid.

Tradisjonelle kjønnsrollestereotyper kan ha noe å si for hva man tenker er typiske egenskaper for menn og kvinner, og hva som er deres motivasjon og fokus i livet. Det kan tenkes at tradisjonelle kjønnsrollestereotyper kan bidra til å forklare noen av de

oppfatningene fagfolk i det gjennomførte forskningsprosjektet har til hva KSOB er i stand til, hva deres motivasjon for å begå SOB er, og hvilke konsekvenser det har for de utsatte.

Den dialektiske prosessen

Denov (2004a) hevdet at det foregår en *dialektisk prosess* mellom samfunnet, institusjoner og individet, som kan forklare fremveksten og opprettholdelsen av fornektelse av seksuelle overgrep begått av kvinner. Samfunnet, institusjoner og individet er alle bærere av kultur og påvirker hverandre gjensidig (Denov, 2004a). Ifølge Denov (2004a) produserer og reproducerer individer sine sosiale liv gjennom de strukturer de lever innenfor, og institusjoner og samfunnet både muliggjør og begrenser individets handlingsrom.

Samfunnet representerer en felles mentalitet og et sosialt kunnskapslager som blir til gjennom sosial interaksjon mennesker imellom (Berger & Luckmann, 1966, referert i Denov, 2004a). Dette sosiale lageret av kunnskap gir oss retningslinjer for oppførsel og hverdagspraksis, og standarder og verdier for hvordan man skal leve og oppføre seg i det enkelte samfunn innenfor en spesifikk historisk kontekst. Gjennom sosiale interaksjoner blir denne kunnskapen videreført til nye generasjoner. Berger og Luckmann (1966, referert i Denov, 2004a) mente at kunnskapen til slutt blir institusjonalisert, og resulterer i rigide og strukturerte måter å gjøre ting på. Over tid kan ulike former for sosial kunnskap og sosiale praksiser utvikle seg til tradisjonelle skript (Denov, 2004a).

Ifølge Giddens (1984, referert i Denov, 2004a) representerer institusjoner konkrete menneskelige aktiviteter som er organisert, regelmessige og varige. De organiserer sosialt liv, gir forutsigbarhet, og retningslinjer for hvordan ting bør gjøres. En institusjon er ifølge Giddens (1984, referert i Denov, 2004a) utstyrt med kulturelle koder som promoterer unike sett av verdier, overbevisninger og praksiser som individer innenfor institusjonen enten velger å følge eller ikke. Utviklingen av kulturelle koder er ikke bare et resultat av de interne arbeidsmåtene til institusjonen, den kulturelle koden er også en refleksjon av den innvirkning bredere sosiale verdier har på institusjonen. Med tid kan en organisasjons sett av regler og overbevisninger utvikle seg til organisatoriske «snarveier». I likhet med et skript er en snarvei en rigid, endimensjonal presentasjon av et komplekst fenomen. For å forenkle informasjon om komplekse situasjoner, kan medlemmer av en institusjon fremkalle mentale og konseptuelle bilder som hjelper dem med å veilede dem i deres vurdering av ulike situasjoner.

Individer kan både befinne seg innenfor og utenfor institusjoner (Denov, 2004a). Både individer som befinner seg innenfor og utenfor en konkret institusjon, kan være bærere av kultur fordi de har kapasiteten til å påvirke utviklingen av sosiale verdier og påvirke andre individer. De blir likevel begrenset og påvirket av samfunnet de lever i og institusjonene de er

en del av. Siden individer har makten til å akseptere eller ta avstand fra strukturene rundt seg, kan de velge å anvende alle, noen eller ingen av skriptene eller snarveiene når det gjøres vurderinger av ulike situasjoner. Om man tar avstand fra skript og snarveier eller ikke, kan ifølge Denov (2004a) avhenge av styrken på de institusjonelle normene og press fra eksempelvis kollegaer. De tre komponentene i den dialektiske prosessen – samfunnet, institusjoner og individet – så Denov (2004a) på som en interaktiv helhet som sammen formidler spesifikke kulturelle verdier og tankesett.

Den dialektiske prosessen gir en forklaring på hvordan holdninger og yrkespraksiser knyttet til KSOB videreføres og opprettholdes i et samspill mellom samfunnet, institusjoner og individer. Det kan tenkes at holdninger og yrkespraksis som kommer til uttrykk gjennom fagfolkenes utsagn i det gjennomførte forskningsprosjektet, kan forklares ved hjelp av denne prosessen. Tradisjonelle seksuelle skript og kjønnsrollestereotyper kan regnes som en del av samfunnet, politikontor og domstoler som en del av institusjoner, og informantene som individer i denne dialektiske prosessen.

Transformasjonsprosessen

Denov (2004a) presenterte også noe hun kalte for *transformasjonsprosessen*, som er en prosess som kan utløses når man blir konfrontert med realiteter og situasjoner som utfordrer utbredte tradisjonelle skript og organisatoriske snarveier. I enkelte tilfeller blir slike «avvikende» realiteter sakte men sikkert integrert i ens allerede eksisterende modell av verden og blir en del av den aksepterte realiteten. I andre tilfeller, derimot, vil slike avvikende realiteter skape så mye konflikt og ubehag fordi det truer ens eksisterende modell av verden, at individet vil forsøke – enten bevisst eller ubevisst – å transformere den avvikende realiteten. Transformasjonsprosessen kan ifølge Denov (2004a) opprettholdes ved bruk av linser som er påvirket av tradisjonelle skript og organisatoriske snarveier. Disse linsene bidrar til å rette individets fokus i en bestemt retning og forvrenger ens oppfatning av den avvikende realiteten. Dette gjør at individets allerede eksisterende modell av verden kan opprettholdes. Ifølge Denov (2004a) kan opprettholdelsen av fornektelse av seksuelle overgrep begått av kvinner forklares ut ifra en slik transformasjonsprosess. Fagfolk kan enten velge å refortolke den avvikende realiteten de blir konfrontert med ved bruk av kjønne linser, eller å forandre sin allerede eksisterende modell av verden, slik at den nye kunnskapen kan integreres og bli tatt på alvor.

For å diskutere resultatene fra dette forskningsprosjektet vil det trolig også være relevant å trekke inn Denovs (2004a) transformasjonsprosess, for å forklare eventuell opprettholdelse av tradisjonelle holdninger og yrkespraksis hos informantene. Bruken av

kjønnede linser – bevisst eller ubevisst – kan prege den fagkyndiges vurdering og oppfattelse av avvikende realiteter og situasjoner som de kommer over i sin yrkespraksis.

Metode

Design

Formålet med dette forskningsprosjektet var å undersøke fagfolks holdninger knyttet til KSOB. Når man ønsker å undersøke individers oppfatninger og opplevelser knyttet til et tema, er det gjerne en kvalitativ tilnærming som er mest nærliggende å benytte seg av (Silverman, 2017). I dette forskningsprosjektet var det ikke noe mål å teste en konkret hypotese hvor man i etterkant kan generalisere funnene fra et utvalg til en stor populasjon (statistisk generalisering). Formålet var i stedet å undersøke hvilke holdninger, oppfatninger, refleksjoner og yrkesmessige erfaringer fagfolk har knyttet til temaet. Fordi det var ønskelig å gå i dybden på holdninger, oppfatninger og erfaringer til fagfolk, ble det tatt i bruk en kvalitativ metode.

Intervju er en av de vanligste metodene å ta i bruk når man har et kvalitativt design, og kan anvendes for å oppnå forståelse av tolkninger og erfaringer som er en del av det sosiale liv (Dowling et al., 2016). Det finnes ulike typer intervjuformer man kan ta i bruk, som strukturerte, semistrukturerte og ustrukturerte intervjuer (Brinkmann, 2013). Et semistrukturert intervju gir intervjuobjektene fleksibilitet til å kunne trekke frem de poengene og aspektene de selv anser som viktige, og gir dem i tillegg rom for å konstruere sine egne svar uten for stor påvirkning fra forskeren (Brinkmann, 2013). Det kan tenkes at en slik tilnærming gjør at intervjuobjektene har større mulighet til å kunne videreformidle sine egne tanker og opplevelser på en autentisk måte. Samtidig gir et semistrukturert intervju forskeren den nødvendige kontrollen til å lede intervjuet i den retningen som er nødvendig for å belyse de temaene som forskningsprosjektet søker å erverve kunnskap om (Brinkmann, 2013). I dette forskningsprosjektet ble det besluttet å utforme en semistrukturert intervjuguide, fordi man på forhånd hadde avklart hvilke overordnede temaer man ønsket å undersøke, samtidig som man ville gi informantene mulighet til å trekke frem det de selv opplevde som relevant og viktig.

Forskningsprosjektets mål var å erverve kunnskap om fagfolks holdninger til KSOB. I og med at man kun fikk kunnskap om dette gjennom informantenes egne formuleringer, kunne man ikke vite om man fikk direkte tilgang til deres faktiske holdninger eller bare deres egne oppfatninger om dem. Ifølge en naturalistisk forskningsmodell kan intervjumetoden gi direkte tilgang til erfaringer, opplevelser og følelser hos deltakere (Silverman, 2017). En konstruktivistisk forskningsmodell, derimot, går ut ifra at det under selve intervjuet forekommer en aktiv konstruksjon av narrativer, og at deltakere bare kan si noe om deres syn

på ting nå, men ikke nødvendigvis hvordan ting har vært tidligere (Silverman, 2017). Ut ifra dette kan det tenkes at man gjennom intervjuene først og fremst fikk innblikk i informantenes egne oppfatninger av sine egne holdninger og meninger, og at rapporteringen av deres tidligere erfaringer og opplevelser av hvordan ting har vært kan ha vært påvirket av deres nåværende konstruksjon av fortiden.

Refleksivitet

Refleksivitet i kvalitativ forskning vil si at forskeren er oppmerksom på sin egen påvirkning i forskningsprosessen, og hvordan ulike faktorer i planleggingen, gjennomføringen og rapporteringen av forskningen kan påvirke forskerens kunnskapskonstruksjon (Guillemin & Gillam, 2004). I kvalitativ forskning kan refleksivitet regnes som en strategi for kvalitetskontroll (Berger, 2015). Som forsker er det viktig å være bevisst på hvordan man er med å påvirke kunnskapsdannelsen, og hvordan man kan forsøke å redusere innvirkningen av sine egne holdninger, overbevisninger og personlige opplevelser på deltakernes responser (Berger, 2015). Ifølge Berger (2015) er det viktig at forskeren er bevisst på sin egen tilknytning til temaet og deltakergruppen som intervjues. Om forskeren for eksempel har hatt lignende opplevelser som deltakerne og tilhører gruppen som intervjues (innenfra-posisjon) eller ikke (utenfra-posisjon), kan både virke inn på hvordan deltakerne formulerer seg og hva de forteller under intervjuet. I tillegg kan det påvirke hvordan forskeren selv tolker og videreformidler innholdet fra intervjuene. Jeg hadde en utenfra-posisjon blant annet fordi jeg ikke hadde tilhørighet til noen av de gruppene som ble intervjuet. Fordelen med det kan tenkes å være at jeg hadde en mer nøytral tilnærming til det informantene fortalte om holdninger og praksis i sitt yrkesmiljø. På den andre siden kan det tenkes at jeg fra en utenfra-posisjon kan ha hatt forutinntatte holdninger til politi og dommere basert på for eksempel saker i nyhetene, som kan ha påvirket min fortolkning av ting de sa under intervjuene. Forskerens personlige nærhet til og erfaring med det som blir studert kan også påvirke forskningsprosessen (Berger, 2015). Det at jeg selv ikke hadde personlig erfaring med temaet medvirket trolig til at jeg i mindre grad lot egne erfaringer og følelser påvirke hvordan jeg oppfattet informantenes svar og hva jeg valgte å fokusere på. Det var ingen av informanter som visste om jeg selv hadde vært utsatt for seksuelle overgrep eller ikke. Det kan tenkes at dersom noen av informantene gikk ut ifra det, kunne det påvirket måten de responderte på spørsmålene jeg stilte dem, ved at de for eksempel var redd for at jeg skulle bli fornærmet. Under intervjuene fikk jeg imidlertid ingen følelse av at informantene reflekterte over min bakgrunn, eller var spesielt oppmerksom på mine kroppslige eller verbale reaksjoner på det de sa.

Det kan også tenkes at informantene lot seg påvirke av det de trodde var min holdning til temaet når de svarte på spørsmålene. Sannsynligvis var informantene overbevist om at jeg personlig mente dette var et viktig tema som bør tas på alvor. Deres svar kan derfor ha blitt påvirket av det, og de kan ha hatt en følelse av at jeg under intervjuet foretok en moralsk vurdering av dem. Jeg forsøkte imidlertid under intervjuene å være så nøytral jeg kunne når det kom til mine kroppslige og verbale responser på det de sa. Det kan likevel tenkes at mitt toneleie, kroppsbevegelser eller verbale responser kan ha hatt en innvirkning på deres grad av åpenhet og deres måte å formulere seg på. Likevel fikk jeg et inntrykk av at stort sett alle informantene forsøkte å svare så ærlig de kunne. Til tross for det kan det tenkes at informantene gjennom intervjuet kan ha formidlet holdninger de håpet at de hadde og i sin yrkespraksis etterlevde, men som ikke nødvendigvis var helt autentiske.

Rekruttering og utvalg

For å rekruttere informanter til forskningsprosjektet ble det sendt ut mail til samtlige politidistrikt, domstoler og barnevernskontor over hele Norge. I tillegg ble det tatt kontakt med et knippe advokatkontorer. Informasjonsskrivet (se vedlegg 3) ble videresendt til dommere, advokater, politibetjenter og barnevernsansatte, så de kunne ta videre kontakt med meg dersom de var interessert i å delta i forskningsprosjektet. I informasjonsskrivet fikk de opplysninger om formålet med forskningsprosjektet, hvordan intervjuene ville bli gjennomført og hvordan dataene ville bli brukt i etterkant av intervjuet. Gjennom informasjonsskrivet fikk de vite tittelen på forskningsprosjektet: «Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn», i tillegg til de to overordnede forskningsspørsmålene.

Seleksjonskriteriene for studien var at informantene måtte ha hatt minst to yrkesaktive år bak seg i sin nåværende stilling, og at de i sin yrkespraksis kom i berøring med seksuelle overgrepssaker. Selv om det både i mail og i informasjonsskrivet ble informert om at informantene ikke trengte å ha hatt direkte erfaring med saker som inneholdt en kvinne som hadde begått seksuelle overgrep, kunne det virke som at flere automatisk antok at dette var ønskelig og derfor ikke anså seg selv som en relevant informant. Grunnen til at jeg også ønsket å inkludere informanter som ikke hadde hatt erfaring med seksuelle overgrepssaker der en kvinne var mistenkt, var fordi jeg anså det som relevant å undersøke holdningene til alle som kommer i berøring har med seksuelle overgrepssaker i sin yrkespraksis. Dette gjør at de senere kan komme borti saker der en kvinne er mistenkt, og deres holdninger kan i et slikt tilfelle påvirke hvordan de håndterer disse sakene.

Det var til slutt syv personer fra politiet og fem dommere som sa seg villig til å bli intervjuet til forskningsprosjektet. I starten av prosjektet var jeg også i kontakt med én advokat og én barnevernsansatt, men oppnådde ikke videre kontakt med dem. Derfor endte jeg opp med 12 informanter totalt. I og med at tre av de fem dommerne jeg intervjuet informerte om at de tidligere hadde jobbet som advokater, og fordi samme utdanning er utgangspunkt for begge yrkene, anså jeg det som lite utslagsgivende at jeg ikke fikk tak i advokater til studien. Totalt var det syv kvinner og fem menn i alderen 27-63 år som deltok i forskningsprosjektet. Gjennomsnittsalderen for de 12 informantene var 47 år. Informantene fordelte seg over fylkene Agder, Rogaland og Innlandet.

Fem av de syv politibetjentene hadde enten hatt en eller flere saker hvor en kvinne hadde vært mistenkt for SOB, og hvor de selv var delaktig i etterforskningen. Blant dommerne var det tre av fem som hadde hatt en eller flere saker hvor en kvinne hadde vært mistenkt for SOB. Når det kom til utdanning var det nesten ingen informanter som kunne huske å ha hatt noe særlig om seksuelle overgrep i sin grunnutdanning. Dersom de hadde hatt noe om temaet var de sikre på at kvinner ikke hadde blitt nevnt. Et par av de yngste politibetjentene påpekte at da de studerte var det mulig å ta et fordypningsfag om seksuelle overgrep, men at de heller ikke i dette faget kunne huske at kvinner ble nevnt i noen betydelig grad. Et par dommere påpekte at man i jusutdannelsen bare lærer å anvende loven og forstå den juridiske metoden, uten å gå inn på hvert enkelt tema. Noen politibetjenter fortalte at de i sin videreutdanning gjennom politihøgskolen, og på seminarer, konferanser og kurs fikk mer innblikk i seksuelle overgrep, også når en kvinne begår dem, men at kvinner likevel ble nevnt i mindre grad enn menn.

Gjennomføring

Intervjuer

Datainnsamlingen ble gjennomført ved hjelp av dybdeintervjuer etter en semistrukturert intervjuguide (se vedlegg 1). De overordnede forskningsspørsmålene: (1) *Hvilke holdninger har fagfolk til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?* og (2) *Hvilke oppfatninger har fagfolk om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner?* lå til grunn for utformingen av intervjuguiden. Informantene ble ikke stilt disse spørsmålene direkte, men i stedet spørsmål som kunne antas å bidra til å besvare de overordnede forskningsspørsmålene. Noen spørsmål var mer lukkede hvor informantene ble spurt om utdanning og hvor de jobbet, mens de fleste spørsmålene var mer åpne, som for eksempel: «Hvilke tanker gjør du deg om kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?» og «Hva

tror du konsekvensene er for de utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne?». Jeg valgte også å presentere ulike påstander for informantene som reflekterer noe av den tankegangen som er eller har vært utbredt i samfunnet, som: «Det er imot kvinners natur å forgripe seg på egne barn». I tillegg presenterte jeg påstander som gikk mer imot de utbredte oppfatningene, som: «Kvinner som forgriper seg seksuelt på barn begår oftest overgrep alene og ikke under tvang fra en mann». Informantene ble bedt om å dele hvilke tanker de gjorde seg om disse påstandene. De ulike påstandene ble presentert for informantene for å komme mer i dybden på deres holdninger uten å spørre dem direkte om det.

Informantene samtykket til deltakelse gjennom Tjeneste for Sensitiv Data (TSD) Consent Portal ved å logge inn med ID-porten, og ble i tillegg informert om at de når som helst kunne logge seg inn og trekke tilbake samtykket. Intervjuene ble gjennomført høsten 2020 over Zoom med UiOs tilgang, slik at alle de nødvendige sikkerhetsforanstaltningene var i orden. Det ble ikke tatt opptak av intervjuene gjennom Zoom i og med at jeg ble nødt til å bruke egen PC, ettersom UiOs lånemaskiner ikke var blitt klargjort på intervjutidspunktet. Intervjuene ble derfor i stedet tatt opp med Nettskjema diktafon-app for å trygge sikker oppbevaring av data, slik at lydopptakene ikke kunne bli tilgjengelig for noen tredjepart. Opptak av intervjuene ble liggende kryptert på denne appen helt til de ble sendt til min brukerkonto i TSD. Alle intervjuene ble transkribert over i Word inne i TSD, hvorpå disse Word-dokumentene siden ble overført til harddisken på min private PC gjennom TSD Data Portal.

Transkribering

Intervjuene ble transkribert over tilnærmet ordrett i Word, men pauselyder som «eh» og «mm» ble utelatt i og med at det i tematisk analyse ikke er nødvendig med den samme grad av nøyaktighet i transkriberingen i motsetning til en rekke andre kvalitative analysemetoder (Brown & Clarke, 2006). Ifølge Brown og Clarke (2006) har bruken av komma mye å si for hvordan meningsinnholdet i intervjuene kommer til uttrykk. Derfor passet jeg på å sette komma der det virket mest naturlig i forhold til hvordan hver informant uttrykte seg. I transkripsjonsprosessen ble intervjuene også omgjort til et mer skriftlig språk, siden det i det muntlige språket ofte er ord som blir gjentatt og talen forekommer mer fragmentert og uklar. Både med hensyn til anonymitet og for at språket skulle være konsekvent og tydelig gjennom hele analysen ble alle intervjuene transkribert til bokmål.

I sitatene i analysen indikerer «[...]» at deler av det informantene originalt sa har blitt kuttet, enten for å gjøre poenget til informantene mer tydelig eller for å unngå at enkelte ord og fraser ble gjentatt flere ganger etter hverandre. Ord som står inni klammeparanteser som:

[KSOB], er satt inn for å minne leseren på hva informanten kommenterer og sier noe om. I de sitatene hvor det er brukt skråstrek, indikerer dette at informanten sa to ord eller to tall rett etter hverandre, enten fordi de gjorde et cirka tallomslag eller fordi de «byttet ut» et ord med et annet liknende ord.

Informantene fikk ikke mulighet til å lese gjennom de transkriberte intervjuene for å komme med eventuelle rettelser. Dette valget ble gjort på bakgrunn av at dette var et forskningsprosjekt hvor det var ønskelig å undersøke informantenes holdninger, samt spontane tanker og reaksjoner, derfor ville det kunne vært ødeleggende om informantene fikk mulighet til å gjøre endringer og for eksempel forsøke å sette seg selv i et bedre lys.

Dataanalyse

I denne studien ble tematisk analyse brukt for å analysere datamaterialet. Tematisk analyse gjør at man er i stand til å identifisere mønstre i dataene som kan resultere i ulike temaer (Braun & Clarke, 2006). For å utføre den tematiske analysen ble de seks stegene presentert av Braun og Clarke (2006) fulgt: (1) Å gjøre seg kjent med datamaterialet, (2) Lage de første kodene, (3) Søke etter temaer, (4) Gjennomgå temaene på nytt, (5) Definere og navngi temaer, og (6) Lage rapporten. De overordnede temaene var i stor grad påvirket av hva jeg som forsker ønsket å undersøke, og kan i mindre grad sies å ha «dukket opp» fra dataene. Når det kom til de underordnede temaene derimot var det i større grad datamaterialet og tendensene i informantenes svar som ledet til disse.

Etiske betraktninger

Forskningsprosjektet ble godkjent av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) 19. august 2020 (se vedlegg 2). Informasjonsskriv og samtykkeerklæring ble utarbeidet ved å følge NSD sin mal. Gjennom informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen ble informantene informert om anonymitet, konfidensialitet, gangen i studien og andre rettigheter de hadde.

Fordi det ble gjennomført dybdeintervjuer, og jeg på den måten samlet informasjon som potensielt kunne identifisere informantene, anonymiserte jeg informantene, både i selve oppgaven og i transkriberingsprosessen. Informasjon som potensielt kunne identifisere informantene og som ikke var relevant for de overordnede forskningsspørsmålene ble utelatt i analysen av dataene. Med hensyn til anonymitet transkriberte jeg intervjuene på bokmål, slik at sitater fra informantene ikke kunne knyttes opp til dem på bakgrunn av dialekt. I analysen fikk alle informantene fiktive navn. Politibetjentene fikk navn som startet på «A» og dommerne fikk navn som startet på «B». Lydopptakene av intervjuene og informantenes samtykke ble oppbevart atskilt og i sikkerhet på TSD sin server.

Informantene fikk på forhånd vite hva formålet med studien var, noe som gjorde at de før intervjuet var klar over at det var deres holdninger jeg var ute etter å undersøke. Dette kan ha påvirket både hvordan de svarte under intervjuet og hvordan de på forhånd forberedte seg. Det kan derfor tenkes at deres responser og svar kunne ha vært annerledes dersom de på forhånd hadde visst enda mindre om hva studien gikk ut på. Siden det var en kvalitativ studie var det likevel ikke så viktig å få tak i deres «skjulte» holdninger, men i stedet hvordan de selv konstruerte sine holdninger og oppfatninger, og hvordan de uttrykte dem. Det var informantenes tanker og opplevelser forskningsprosjektet først og fremst ønsket å undersøke.

Med tanke på konsekvenser ved å delta i studien, anså jeg det for å ikke være noen utpregede negative konsekvenser foruten at enkelte informanter kanskje kan ha følt et ubehag dersom de gjennom intervjuet ble bevisst holdninger de kanskje trodde de ikke hadde. De positive ringvirkningene det likevel kan ha på senere yrkespraksis at fagfolk blir mer bevisst sine egne holdninger knyttet til KSOB, kan tenkes å veie opp for det eventuelle ubehaget denne erkjennelsen kan ha gitt informantene.

Analyse og resultater

Formålet med dette forskningsprosjektet var å undersøke fagfolks holdninger til KSOB. De overordnede forskningsspørsmålene for studien var: (1) *Hvilke holdninger har fagfolk til KSOB?* og (2) *Hvilke oppfatninger har fagfolk om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner?* Gjennom analysen av intervjuene ble det indentifisert tre hovedtemaer: (1) *Holdninger til menn og kvinners seksualitet*, (2) *Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*, og (3) *Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner*.

Tema 1: Holdninger til menn og kvinners seksualitet

Under intervjuene ble det spurt hvilke tanker informantene hadde om menn og kvinners seksualitet. Noen informanter ga uttrykk for at de både trodde det eksisterer grunnleggende kjennetegn basert på kjønn, men at det også eksisterer store individuelle variasjoner uavhengig av kjønn. En politibetjent og flere dommere påpekte at spørsmålet om hva som karakteriserer menn og kvinners seksualitet er et spørsmål de syntes det var vanskelig å svare på. I den sammenheng ga en informant, Brede, uttrykk for at han trodde både biologi og kultur spiller inn på hvordan menn og kvinners seksualitet tar form. I tillegg ga Brede og flere andre informanter uttrykk for at de trodde menn og kvinners seksualitet er for kompleks til å kunne innordnes kategorisk. Likevel ga flere informanter også uttrykk for å være delvis enig i diverse tradisjonelle oppfatninger av kvinnelig og mannlig seksualitet.

Undertema 1: Menn er mer seksuelt aggressive og pågående enn kvinner

Flere politibetjenter mente at det har vært og fortsatt er en tendens i samfunnet til å se på menn som mer seksuelt aggressive, pågående og lystne enn kvinner:

Det er nok sikkert ulike forventninger og liksom at man har noen sånne skjemaer på hva man tenker er en sånn typisk mann eller typisk dame, at en kanskje med sånn, altså seksuell lyst/appetitt er i større grad fremtredende hos menn og skal være der uansett, det tror jeg nok sånn tradisjonelt det har vært det synet. (Anja)

Anja ga uttrykk for at hun trodde at det er en utbredt forventning om at menn har en sterk seksuell lyst, som alltid er tilstede. En annen informant, Audun, trakk frem at han trodde menns seksualitet ofte blir sett på som mer skitten og aggressiv enn kvinners seksualitet, og at kvinner gjerne blir regnet som mer ærbare. Audun mente at fordi man ser på kvinner som ærbare, regner man dem ikke for å være seksuelt aggressive.

Flere politibetjenter og dommere ga uttrykk for at de selv også oppfattet menn som generelt mer seksuelt pågående og frempå enn kvinner:

[...] Ellers så er jeg jo i og for seg enig i en sånn tradisjonell holdning, at menn ofte er mer pågående og aktive i forhold til ønske om sex både her og der, mens kvinner er mer selektive, det er nok min generelle erfaring. (Bernhard).

Bernhard ga uttrykk for at han i en viss grad var enig i en tradisjonell oppfatning av menn og kvinners seksualitet når det kommer til pågåenhet og ønsket om sex. Dette var noe Beate også sa seg enig i ved å vise til de seksuelle overgrepssakene hun har kommet borti og hvor det oftest har vært mannlige mistenkte.

I kontrast til dette påpekte Bernhard at han i sin yrkespraksis også hadde kommet over både pågående kvinner og tilbakeholdne menn. I tillegg ga en del informanter tydelig uttrykk for at de trodde at kvinner kan være like seksuelt aktive og pågående som menn: «[...] Altså ut ifra mine erfaringer så tenker jeg at [...] det er ikke store forskjeller på for eksempel seksuell aktivitet, kvinner er like seksuelt aktive som menn, i hvert fall i dag» (Aslak). Brede ga uttrykk for at han ikke trodde at kvinner av natur er mindre seksuelt pågående enn menn, og påpekte at: «[...] Jeg tror nok at kvinner har blitt holdt i tømmene av kutymene og tradisjon og kultur i veldig lang tid, og at man nå også ser flere kvinner som er aktive». Ifølge Brede har lavere seksuell aktivitet hos kvinner vært et produkt av samfunnets forventninger til kvinner og de begrensninger det har ført med seg, mer enn hva deres «sanne natur» er. Flere andre informanter trakk også frem samfunnets påvirkning på kvinners seksualitet, ved å påpeke at de trodde at kvinner oftere blir stigmatisert: «Jeg opplever jo kanskje at det er... fremdeles så er det vel litt sånn at hvis en kvinne har veldig mange partnere for eksempel så blir hun mer stigmatisert enn hvis en mann har det samme» (Benedikte). Her ga Benedikte uttrykk for at

hun trodde samme atferd hos menn og kvinner kan bli møtt på ulikt vis av andre mennesker, og at det skal mindre til for at kvinner blir stigmatisert og fordømt.

Undertema 2: Ulik seksuell atferd og tilbøyeligheter blir mer akseptert hos menn

Et par politibetjenter mente at det i samfunnet er mer aksept for at menn kan utvise seksuell atferd som blir regnet som «grovere»:

Kanskje [...] aksept og forventning i forhold til kvinner og menn kan kanskje være ulik, altså, at det er mer godtatt ulik atferd, at den er kanskje forskjellig i forhold til kjønnene. Men da tenker jeg kanskje spesielt sånn blant de unge, at det er mer akseptert sånn fremvisning av bilder eller, altså, det er mer aksept for å sende en dick pic enn at en jente gjør det samme, da legger hun seg ut og er sårbar mot en mann eller en gutt. Så at det kanskje ligger litt sånn forskjeller blant oss, det kan nok være. (Anne)

Her kom Anne med «dick pic» som eksempel på en seksuell handling som hun mente det er mer akseptert at en gutt gjør enn at en jente gjør noe liknende. Amalie trakk også frem et eksempel på en seksuell tilbøyelighet som hun mente blir mer akseptert hos gutter:

[...] Ja, kanskje for en gutt så er det på en måte greit å så skli litt, eller «greit» da, men skli litt utenom det som er sosialt akseptert, kontra for en jente. At på en måte å ha ulike fetisjer, det tror jeg sånn... hadde blitt møtt med for en gutt kanskje som mer akseptert enn for en jente.

Av Annes og Amalies utsagn tyder det på at de tenkte at gutter har et større og friere handlingsrom enn det jenter har når det kommer til seksuell atferd, og at det skal mer til for at gutter blir stigmatisert. Ifølge Anne og Amalie er det fremdeles visse typer seksuell atferd som samfunnet ikke tillater hos kvinner, uten at de møter på fordømmelse. Ut ifra flere informanternes utsagn ser det ut til at de mente at det i samfunnet eksisterer oppfatninger om at menns seksualitet er mer variert og «grovere» fra naturens side enn kvinners seksualitet.

Undertema 3: Tanker om mannlig og kvinnelig seksualitet er blitt mer utjevnet

Et par dommere og en politibetjent mente at det tidligere har vært en større grad av dikotomisk tenkning når det kommer til menn og kvinners seksualitet, men at de trodde dette har endret seg mye gjennom tiden. Audun påpekte blant annet dette ved å henvise til feminismebevegelsen: «Det var jo sånn tradisjonelt sett [spesielle forventninger til menn og kvinners seksualitet], men jeg tror nok at... altså kvinnebevegelsen, feminismen, har jo slått et slag for alt dette». Senere påpekte Audun at han trodde mye av endringen i synet på kvinners seksualitet startet på 1970-tallet med magasiner som *Sirene* og *Cupido* som «kunne da nærmest avsløre at kvinner òg hadde seksuelle lyster». Et par dommere la også vekt på at de trodde at det er blitt et større fokus på at kvinner også skal kunne ha et godt seksualliv:

[...] Nå er det jo helt annerledes enn det var, det er jo mye mer åpent, altså, det meste er nå på en måte lov, men det er jo sånn at, jeg tenker nok at kvinners seksualitet er noe som det er mye fokus på og det er et ønske om at kvinner skal ha et vellykket og godt seksualliv. (Bernhard).

Bernhard ga her uttrykk for at han mente det er blitt et større fokus på kvinners seksualitet og nytelse. Omtrent halvparten av informantene ga også uttrykk for at de selv har en mindre dikotomisk tankegang når det kommer til kjønn og seksualitet, og at de tenkte at det er et komplekst fenomen med store individuelle variasjoner uavhengig av kjønn:

[...] I forhold til menn og kvinners seksualitet så tror jeg nok at det er store variasjoner, og jeg tror det er både farlig og vanskelig å sette noen i grupper, i hvert fall fra mitt ståsted. [...] Jeg tror det er litt farlig med sånn tanke på å knytte det til kjønn. (Beate)

Her ga Beate uttrykk for at hun mente det kan være uheldig å kategorisere seksualitet, spesielt når det kommer til kjønn, fordi hun trodde at det eksisterer store variasjoner, også innad i hvert kjønn. Ved bruken av ordet «farlig» kan det tenkes at Beate mente at man ved streng kategorisering kan risikere å bli blind for tilfeller som avviker fra disse kategoriene. Bernhard fremhevet de individuelle forskjellene når det kommer til seksualitet med noen eksempler:

[...] Jeg vil jo si at i første rekke er det veldig individuelt, altså hvordan menn og kvinner, hvilke ønsker de har og hvordan de opptrer og hvordan de får oppfylt ønskene sine og sånn, det er utrolig individuelt. Du finner aktive, pågående menn, du finner tilbakeholdne, redde menn, du finner aktive, pågående kvinner, du finner forsiktige og tilbakeholdne kvinner, du finner liksom alle slag da, tenker jeg.

Bernhard ga uttrykk for at han mente det nærmest er meningsløst å generalisere og peke på typiske trekk ved menn og kvinners seksualitet, fordi det er store individuelle forskjeller. Audun påpekte hvor bredt og komplekst han mente seksualitet kan være ved å trekke frem fetisjisme og parafilier, og eksempler som at noen har giftet seg med Berlinmuren eller forelsker seg i trær. Når det kommer til seksualitet mente han at det blir galt å skulle «gjøre seg til herre over hva som er normalt-unormalt». Den oppfatningen ga han uttrykk for å ha fordi han gjennom sin yrkespraksis har erfart at seksualitet er langt ifra «svart-hvitt». Audun ga med dette inntrykk av å mene at seksualitet er så bredt og komplekst at det nærmest er umulig å svare på hva som er normal seksualitet, ikke bare for menn og kvinner som gruppe, men også generelt.

Tema 2: Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

Gjennom intervjuene var det tydelig at alle informantene tok SOB begått av kvinner på alvor, og at ingen tvilte på at det er noe som skjer. Alle informantene mente også at disse sakene må etterforskes like seriøst som når det er en mann som er mistenkt. Flere informanter ga uttrykk for at de var bevisst på potensielle stereotypiske holdninger hos seg selv og kollegaer som kan virke inn på hvordan de behandler en sak, og la vekt på at de har et stort fokus på å være så objektive som mulig. Amanda påpekte blant annet at hun aktivt forsøker å utfordre stereotypiske holdninger i sin nærmeste arbeidskrets, ved å snu opp ned på kollegaers

spørsmål slik at de blir bevisst på om de tenker annerledes rundt en sak avhengig av kjønn på den mistenkte. Beate ga uttrykk for at hun trodde både hun og kollegaer gjennom sin yrkeserfaring kontinuerlig blir mer åpne og mindre forutinntatt fordi de til stadighet blir presentert for saksforhold som viser seg å være annerledes enn deres første antakelser. En informant, Bernhard, ga inntrykk av å mene at de som fagfolk ikke lar sine holdninger påvirke deres yrkespraksis, fordi de kun forholder seg til hva som står i loven. Det kan imidlertid trekkes i tvil om Bernhard faktisk mente det han ga uttrykk for, i og med at han også påpekte at han trodde kvinner blir behandlet mildere i rettsvesenet enn hva menn blir, noe som forutsetter at man ser annerledes på kvinner og menn. Det kan tenkes at Bernhard ikke var seg bevisst at holdninger blant dommere kan være årsaken til denne forskjellsbehandlingen, og at han hadde gitt et annet svar på spørsmålet om holdningsendringer i sitt yrkesmiljø dersom han hadde vært seg bevisst dette. Til tross for informantenes store fokus på objektivitet, ga de også uttrykk for ulik tankegang når det kom til KSOB og MSOB.

Undertema 1: Erkjenner i større grad enn før at kvinner kan begå seksuelle overgrep

Flere informanter påpekte hvordan KSOB tidligere har vært et tema som både i samfunnet og i yrkesmiljøet verken har blitt snakket noe særlig om og som man heller ikke har erkjent som noe som forekommer:

Nei, altså, kvinner som overgriper var vel noe man på 80-tallet nærmest [...] verken hørte noe særlig om eller ønsket å høre noe særlig om. [...] Det var jo kjent at det var enkelte mødre som ikke var snille [...] mot barna sine. Men da gikk det nok mer på vanskjøtsel og vold og ris og sånn, annet enn at det var snakk om seksuelle overgrep, det var vel lite aktuelt den gangen. (Brede)

Ifølge Brede var SOB begått av kvinner et nokså fraværende tema på 1980-tallet, og han trodde at det på den tiden bare ble erkjent at kvinner kunne begå annen type vold eller forsømmelse mot barna sine. Ut ifra Bredes utsagn kan det tenkes at han trodde man i mindre grad har villet erkjenne seksuelle tilbøyeligheter hos kvinner, fremfor en ren voldstendens.

Anja ga uttrykk for at hun trodde det hadde skjedd en betydelig endring i samfunnet fra at man trodde at kvinner ikke kunne begå seksuelle overgrep, til å i større grad erkjenne at det faktisk er en handling som også kan bli utført av kvinner:

[...] I forhold til når man tenker på etterforskning av voldtekter for eksempel, det er... jeg tror ikke det er så langt tilbake hvor man tenkte at vold, altså voldtekter, ikke ble begått av kvinner, men at det var mannen som liksom var den utøvende i forhold til det.

Anja ga inntrykk av å mene at holdninger knyttet til KSOB er noe som har endret seg sakte over tid, og at det ikke er lenge siden at de fleste trodde at voldtekter ikke kunne bli begått av kvinner.

Over halvparten av informantene var enige om at det har skjedd markante endringer i deres yrkesmiljø når det kommer til holdninger til KSOB. Aslak påpekte at det ikke har vært

noen utpreget endring i løpet av de årene han har vært politi, men at han har hørt historier fra eldre kollegaer om hvordan ting var tidligere. Gjennom de historiene har han fått et inntrykk av at seksuelle overgrep begått av kvinner ble tatt mindre seriøst og at det var en mer utbredt holdning til at kvinner ikke gjør sånt. Ifølge Aslak var det først og fremst før hans tid som politi at de store holdningsendringene skjedde. Brede var blant dem som påpekte hvordan han trodde at holdninger i yrkesmiljøet knyttet til KSOB har endret seg gjennom generasjoner og tiår:

[...] Jeg liker jo å tro og mener at vi er gjennomgående ganske nøkterne og ikke sonder så mye mellom kjønn når det først foreligger bevis som vi må ha for å kunne domfelle noen. Men her er nok forskjellene mellom de forskjellige dommere ganske store altså, det vil jeg tro det er, og i hvert fall en kjempeforskjell mellom de dommere som nå antakeligvis stort sett har gått av, for å si det sånn; de dommere som var i 50/60-årene for 20 år siden, ikke sant, og jeg tror nok det var en stor forskjell der altså, de som på en måte ble voksne før 70/80-tallet og sånn, de hadde nok en mye mer konservativ og tradisjonsbundet oppfatning av menn og kvinners seksualitet og ikke minst overgrep mot barn, enn det vi som vokste opp i, hva skal vi si, de opplyste 70-, 80- og 90-årene.

Her ga Brede inntrykk av at han trodde at holdningsendringer har fulgt generasjoner ettersom tankestrømninger i samfunnet har endret seg over tid, og at dommeres oppfatninger om menn og kvinners seksualitet vil avhenge mye av hvilken tid de har vokst opp i. En annen informant, Audun, påpekte også hvordan han trodde at holdninger har endret seg gjennom ulike generasjoner med politibetjenter. Han mente at holdningene var helt annerledes før hans tid i politiet, og at han trodde at det den gangen var mer antydning til smil når det var snakk om KSOB, men at det utover 1990-tallet begynte å skje store holdningsendringer. Audun påpekte også at han trodde at internasjonal forskning og dokumentarer har bidratt til å sette mer fokus på og gi mer innsyn i temaet. I sammenheng med dette påpekte Anja at hun trodde holdningsendringene i fagmiljøet har skjedd «hånd-i-hånd» med samfunnets holdningsendringer, og at de som politi er mer åpne nå og mer tilbøyelige til å tro på at seksuelle overgrep også kan bli begått av kvinner.

Anne kom med et konkret eksempel på en tydelig endring i tankegang som hun hadde lagt merke til hos sine nærmeste kollegaer:

Jeg tenker de gangene vi har saker der det først er mistanke mot barnehage, der har vi nok de siste årene vært veldig bevisst på å ha øynene åpne for at kvinner kan òg begå overgrep og vold mot barn. Det kan jeg kanskje tenke tilbake... jeg husker at hvis det var noe barnehagesaker, som vi kaller det, så ja: 'Har de en mann?', 'Jobber det en mann der?' [...] Ja, det var kanskje litt fokuset først, men nå har vi vel fokuset på at: 'Hvem er det snakk om?' og vi tenker at damer kan like så godt gjøre det som menn i en barnehage.

Anne ga uttrykk for at hun mente det har skjedd en endring i tankegang hos henne selv og kollegaer, og måten de snakker om en sak på når det kommer til antakelser om kjønn til den som har begått et seksuelt overgrep. Det at Anne viste til en endring i tankegang spesifikt

knyttet opp til barnehagesaker, reflekterer kanskje hvor sterk hun trodde overbevisningen om at kvinner ikke gjør sånt har vært i fagmiljøet, tatt i betraktning at det er en overvekt av kvinner som jobber i barnehage.

Den seriøsiteten de fleste informantene mente hadde økt med tiden når det kom til å erkjenne at kvinner også kan begå SOB, kom også til uttrykk gjennom deres egne holdninger. Over halvparten av informantene ga uttrykk for at de ikke trodde at det er noe mer unaturlig for en kvinne å begå seksuelle overgrep mot egne barn enn hva det er for en mann, men at de både tror og håper at det er like unaturlig for begge kjønn:

Det er imot kvinners natur å forgripe seg seksuelt på egne barn, det er tilsvarende mot menns natur å forgripe seg seksuelt på egne barn, det er jo... når det skjer så har det skjedd en kobling som er feil. (Bernhard)

Undertema 2: Fortsatt tilbøyelig til å tenke at det mest sannsynlig er en mann

Det var kun et par informanter som ga inntrykk av å mene at det er mer imot kvinners natur enn menns natur å forgripe seg seksuelt på egne barn. Dette begrunnet de blant annet med at de hadde hatt mer erfaring med saker hvor fedre er mistenkt for seksuelle overgrep kontra mødre.

Til tross for at alle informantene ga uttrykk for å erkjenne at SOB begått av kvinner er noe som forekommer, trodde noen informanter at man likevel er mer tilbøyelig til å mistenke en mann fremfor en kvinne for SOB:

[...] Det er jo absolutt at man tenker at hvis du skulle stått med en mann og en dame foran deg, og hvis du hadde måtte peke ut hvem av de tror du har begått overgrep mot barn, uten å tenke at det her er no', hva skal jeg si, en vri på et spørsmål, eller liksom en liten twist, så ville jo sikkert alle ha svart mannen. For jeg tror det også er litt sånn, det tror jeg i fagmiljøene òg at det er litt sånn... det er fortsatt så fremmed at man kanskje litt det der at man ikke tør å se eller at man ikke helt ser det. (Amalie)

Amalie eksemplifiserte hvordan hun trodde at man vil være mer tilbøyelig til å tro at en mann fremfor en kvinne har begått et seksuelt overgrep mot et barn, dersom man blir stilt overfor en person av hvert kjønn og skal foreta en intuitiv antakelse. Anja trakk frem et eksempel på en bestemt situasjon hvor hun trodde menn kunne være ekstra sårbare med tanke på mistanke om seksuelle overgrep:

[...] Jeg har ikke hørt om saker hvor vi har hatt mistanke om seksuelle overgrep i barnehage med kvinnelige ansatte, og når vi tenker på hvor mange kvinnelige ansatte det er i barnehagen kontra mannlige så er det egentlig et sånt tankekors, for jeg tipper at det skjer. Og det er ganske [...] jeg tenker at det må være litt sånn skummelt å være mannlige barnehageansatt, for du er veldig sårbar i den situasjonen.

Det kan tenkes at hva Anja mente med at mannlige barnehageansatte er spesielt sårbare, er at hvis det er mistanke om seksuelle overgrep i en barnehage trodde hun at det vil

være de mannlige ansatte som først blir anklaget, enda det ofte er flere kvinnelige ansatte i en barnehage.

Amalie mente at fordi det sjelden er tilfelle at de står overfor en kvinne som er mistenkt for SOB, blir de mer overrasket når det først er en kvinne som er mistenkt enn hva de blir når en mann er det. Anja påpekte at de som fagfolk blir preget av hva de erfarer, blant annet når det kommer til statistikken over antall menn versus antall kvinner som begår SOB.

Undertema 3: Vanskeligere å se for seg hvordan en kvinne gjør det og hva hun får ut av det

Et par politibetjenter mente at det er vanskeligere å se for seg hvordan en kvinne som har begått et seksuelt overgrep mot et barn har gjort det, og at det er vanskeligere å forstå hvordan en voksen kvinne kan bli seksuelt tilfredsstilt av et barn:

[...] Altså hvis en dame utøver overgrep på et barn, så i mitt hode så klarer ikke jeg se for meg at et barn kan fysisk tilfredsstille en voksen kvinne. [...] Jeg lurer litt på selv: 'Hva får de igjen for det?' [...] Men så er det jo andre måter å... [...], at du bare vil ha kos og klem og nærhet, at de kommer inn under der, og der kan jeg mer se at du kan få noe igjen for det selv. (Anette)

Anette ga uttrykk for at hun syntes det var vanskelig å forestille seg hvordan et barn kan tilfredsstille en voksen kvinne, og nevnte derfor andre behov enn det rent seksuelle som hun tenkte at KSOB kan være drevet av. Ut ifra dette utsagnet kan det tenkes at Anette mente at MSOB oppnår en fysisk, seksuell tilfredsstillelse i større grad enn hva KSOB gjør. Anette ga også uttrykk for at hun trodde at det er mer nysgjerrighet når en kvinne har begått et seksuelt overgrep mot et barn, og at man lurer mer på hva som faktisk har foregått.

Anja ga uttrykk for at hun trodde at det er lettere å tro på at en kvinne har forgrepet seg seksuelt mot større gutter i pubertetsalder enn yngre gutter:

[...] Som jeg sa i sted det med når det er kvinner som er mistenkt for seksuelle overgrep mot på en måte unge menn, altså sånn etter puberteten, mer sånn delaktig i et slags type forhold selv om de da, som jeg sa, fremdeles er barn eller om det dreier seg om små barn. Så det er nok et skille der. Jeg tror at det er nok mye lettere å tro på at det første skjer [kvinner og eldre gutter] enn det andre [kvinner og yngre gutter] når det gjelder kvinner. [...] At det blir et mer sånn voksenliknende seksualforhold.

I lys av det Anette nevnte om at hun syntes det var vanskeligere å forstå hva en kvinne kan få ut av å forgripe seg seksuelt på et barn, kan det tenkes at Anja med sitt utsagn trodde at det er lettere å forstå hva en kvinne kan få ut av å forgripe seg på en eldre gutt.

Undertema 4: Mer spekulasjon rundt årsak når en kvinne har begått et seksuelt overgrep

Større fokus på kvinnen som et individ. Noen informanter mente at det ofte er et større fokus på årsaken til at en kvinne har begått et seksuelt overgrep mot et barn enn hva det er når en mann har gjort det:

[...] Kanskje det er litt mer [...] fokus på årsaken til at en kvinne kan gjøre det enn på en mann, det er kanskje litt mer fokus på gjerningen på en måte. [...] Det er kanskje mer sånn: 'Hva har mannen gjort?' og 'Hvorfor har kvinnen gjort det?' (Benedikte)

Ut ifra Benediktes utsagn kan det tyde på at hun mente at det blir lagt mindre vekt på årsaken til at menn begår SOB og mer fokus på hvorfor kvinnen har gjort det. Benedikte ga også uttrykk for at hun trodde at kvinner oftere blir behandlet mer som et individ, noe som tyder på at hun tenkte at menn blir behandlet mer som en homogen gruppe.

En traumatisk oppvekst. Over halvparten av informantene trodde at både MSOB og KSOB selv har blitt utsatt for seksuelle overgrep, omsorgssvikt eller andre traumatiske opplevelser i egen oppvekst:

Jeg tenker at de ikke kom dit uten en grunn, og at dette egentlig er veldig skadede mennesker, så antakeligvis hvis du på en måte kikker litt i hvordan de kanskje selv hadde det som barn, vil vi finne alvorlig omsorgssvikt, på ulik vis, og jeg tenker at de kanskje selv også ofte har vært utsatt for overgrep, det er jo gjerne også for menn. [...] Jeg føler at det er for kvinner å begå overgrep mot barn, det er så unaturlig i forhold til sånn som jeg ser kvinners seksualitet så jeg tenker at for å komme dit så er du... du har skade på deg. [...] Jeg tror det skal mer til for at en kvinne går over den terskelen, og jeg tenker jo at både menn og kvinner som gjør det er på et vis skadet, men jeg tenker at kvinner som først velger å gjøre det er nesten enda mer skadet. (Benedikte)

Benedikte ga ikke bare uttrykk for at hun trodde både MSOB og KSOB selv har hatt traumatiske opplevelser og blitt skadet av det, men at hun trodde at kvinner må være enda mer skadet for å først bli i stand til å gjøre noe sånt. Dette kan tenkes å henge sammen med det faktum at hun betraktet det å begå SOB som spesielt avvikende fra hennes oppfattelse av kvinners seksualitet. I tillegg påpekte Aslak at han trodde at det kan være en større tendens til å bryte ut med utsagn som: «Åh, hva er det som er galt med henne?», når den som har begått et seksuelt overgrep er en attraktiv kvinne. Han mente at man oftere fokuserer på kvinnens psykiske tilstand når det kommer til SOB, enn det man gjør med menn.

Undertema 5: Kvinner begår oftest seksuelle overgrep alene

Noen få informanter mente at KSOB i enkelte tilfeller kan begå overgrepet under påvirkning eller tvang fra en mann. Benedikte hadde et inntrykk av at det ofte er en mann inkludert når kvinner begår SOB, og at de gjerne blir overtalt av for eksempel en kjæreste. Det var likevel en stor andel av informantene som trodde at KSOB stort sett gjør det på eget initiativ og alene: «Nei, de sakene jeg har hatt så er det ikke slik at de er tvunget til dette av menn, nei. Dette har de styrt selv» (Bernhard). Beate påpekte at hun trodde at i de tilfellene der en mann og en kvinne begår seksuelle overgrep sammen, er begge like mye med på det:

[...] Jeg tror at de tilfellene hvor man har både en mann og en kvinne og et barn og det begås overgrep, så vil jeg i hvert fall tenkt at begge er med på det, uten at det er et tvangselement på den ene siden, men det er sikkert unntak fra det.

Av dette utsagnet ga Beate inntrykk av å ikke bagatellisere kvinners medvirkning i en sak hvor både en kvinne og en mann er involvert i et seksuelt overgrep mot et barn. Likevel

påpekte hun at det kan tenkes at det finnes unntak hvor den ene parten kan være mer tvunget til deltakelse.

Anette innrømmet at hun tidligere trolig ville stilt seg annereledes til om KSOB oftest begår overgrepet alene eller ikke:

Altså, før det kurset jeg hadde, eller før det studiet, så hadde jeg nok sagt meg enig i den. At det sannsynligvis var påvirkning av menn, men nå er jeg veldig usikker... de [kvinner] kan likeså godt greie det på egenhånd.

I lys av Anettes utsagn kan det se ut til at hun tidligere har hatt en oppfatning om at KSOB sjelden gjør det av egen vilje, men at hun med ny kunnskap, gjennom kurs og etterutdanning, har blitt mer tilbøyelig til å tenke at kvinner like gjerne kan begå SOB på egenhånd. Amalie kom med en tanke om at grunnen til at KSOB i mindre grad blir oppdaget, kan være fordi de faktisk «gjør det alene og ikke involverer noen andre». Denne antakelsen viser at Amalie ikke intuitivt konkluderte med at den lave prevalensen av mistenkte og dømte kvinner, tyder på at SOB ikke blir begått av kvinner. I stedet tenkte hun at det kan bero på at KSOB stort sett gjør det alene.

Undertema 6: Kvinner gjør det på en mer usynlig og manipulerende måte

Noen politibetjenter ga uttrykk for at de trodde at KSOB gjør det på en mer usynlig og manipulerende måte enn MSOB. Audun påpekte blant annet at: «Det er jo ikke en kvinne du blir overfalt av når du er ute og jogger rundt en kveld, da går det mer på manipulering i nære relasjoner». Her ga Audun uttrykk for at han trodde at KSOB sjelden tyr til fysisk vold i form av overfall når de forgriper seg seksuelt, men heller bedriver en mer psykologisk manipulering. Amalie trakk frem bestikkelser og premiering som eksempler på typer psykologisk manipulering hun trodde at det er vanligere at KSOB bedriver fremfor MSOB. Hun ga også uttrykk for at hun trodde denne manipuleringen kan gjøre det lett for kvinner å gjennomføre SOB, ved at det blir gjort på en måte «som er mykere og mildere». Amalie mente også at det kan være spesielt vanskelig å fange opp SOB begått av kvinner når det skjer i omsorgssituasjoner:

[..] Jeg tenker jo at det [SOB begått av kvinner] skjer nok mer enn vi klarer å fange opp, fordi at det kanskje skjer på en sånn måte som... liksom fra barnet er små så er du avhengig av pupp og avhengig av nærhet og hvis den nærheten ikke er der så er det nesten rart, og at da er det kanskje vanskelig også både for barna å egentlig skjønne. Det som fra første gang de kommer ut at man skal ha den nærheten, at det er normalt, at det tar nok lang tid, hvis man snakker om veldig små barn, [...] det er ikke sikkert man egentlig vet at man har blitt offer for et overgrep. [...] Så det er jo på en måte, hvis det er noe som foregår så systematisk så tenker jeg nesten at det er ganske kynisk. At du på en måte utnytter det som skal være trygt og du utnytter det som skal være fint med nærhet som barnet er veldig avhengig av, til å gjøre noe for å tilfredsstille deg selv.

Her påpekte Amalie at hun trodde at det er vanskeligere for utenforstående å oppdage seksuelle overgrep når det skjer i omsorgssituasjoner mellom en kvinne og et barn. I tillegg

påpekte hun at hun trodde at det også for barnet kan være vanskelig å forstå at man blir utsatt for et seksuelt overgrep fordi det blir uklare grenser mellom omsorgsatferd og overgrep, nettopp fordi det er vanlig med en del fysisk kontakt i ulik omsorgsatferd. Anette var også en av dem som trakk frem omsorgssituasjoner, og mente at KSOB ofte begår overgrep i den settingen. Hun mente også at barn ikke nødvendigvis blir klar over at de har blitt utsatt for et seksuelt overgrep før de blir voksne, fordi de er vant til at det er sånn forholdene er hjemme. Anette fremhevet hvor farlig hun mente den tilliten et barn kan vise en kvinnelig omsorgsperson kan være dersom kvinnen velger å misbruke den:

Jeg tror de [KSOB] er veldig omsorgsfulle og får på en måte den tilliten hos barnet. Og så er det jo det at et barn vil jo, altså, hvis det er en mor da eller en kontaktperson i barnehagen, nå snakker jeg uten å ha belegg i det hele tatt, men jeg tror kanskje at de kan knytte seg lettere til en dame enn en mann. Jeg ser bare på jeg har en sønn selv og han knytter seg på en helt annen måte til meg enn han gjør til faren. Den trygghetsfølelsen den tror jeg spiller veldig mye inn, og hvis man spiller på den så tror jeg det kan bli ganske farlig.

Det kan tenkes at det Anette mente med at det kan bli farlig dersom KSOB spiller på barnets trygghetsfølelse, var at det kan gjøre det ekstra vanskelig for et barn både å forstå at de blir utsatt for et seksuelt overgrep, og å våge å fortelle det til noen, spesielt når det er en nær relasjon mellom kvinnen og barnet, hvor barnet har stor tillit til den voksne.

Undertema 7: En overgriper er en overgriper

Ulikheter uavhengig av kjønn. De fleste informantene syntes enten det var for vanskelig å svare på om MSOB og KSOB differensierer på noen måte, eller mente at det i utgangspunktet ikke er noen spesielle forskjeller basert på kjønn:

En overgriper er en overgriper, enten det er en mann eller ei dame, og grunnen for at man begår overgrep er veldig forskjellig, personene som gjør det er veldig forskjellig, men kjennetegner ved de overgrepene de gjør, modus og så videre, der er mye sammenfallende. (Amanda)

Her gjorde Amanda det tydelig at hun mente at det ikke er noen forskjell på MSOB og KSOB, samtidig som hun ga uttrykk for å mene at forskjellene i stedet befinner seg på individnivå. En annen informant, Bjarne, ga uttrykk for at han ikke hadde gjort seg opp noen konkrete tanker om hva som karakteriserer og skiller MSOB og KSOB. Dette begrunnet han med at det er store variasjoner også mellom saker som kun involverer MSOB. Ut ifra Bjarnes utsagn ga han inntrykk av at han i sin yrkespraksis ikke skiller noe spesielt mellom MSOB og KSOB.

Ikke nødvendigvis vold fra verken menn eller kvinner, men en type tvang uansett. Rundt halvparten av informantene hevdet at KSOB ikke nødvendigvis bruker tvang i form av fysisk vold, men flere mente at det likevel forekommer en form for tvang. Bernhard trakk frem en sak hvor han mente tvangen kom i form av at kvinnen hadde gitt barnet sovepiller. Han trakk også frem en medieprofilert sak hvor han mente at det å stenge døren så

barna ikke kunne komme seg ut var en form for frihetsberøvelse. Beate mente at bare det å være en dominerende og voksen person vil sette barnet i en tvangssituasjon, fordi barnet er mindre i stand til å motsette seg handlingen. Aslak påpekte at når det gjelder voldtektsparagrafen mot barn under 14 år vil den seksuelle omgangen med barnet regnes som en voldtekt uansett om det er blitt brukt tvang og trusler eller ikke. Han la i tillegg til at: «Hvis du gjør noe seksuelt mot et barn under 14 så har du i mitt hodet brukt tvang, for barnet er ikke i stand til å motsette seg handlingen på samme måte som en voksenperson ville vært». Han påpekte også at han sjelden opplever at menn eller kvinner tar i bruk fysisk vold og tvang når det begås SOB under 14 år, noe som også et par andre politibetjenter fremhevet:

Det tror jeg er riktig [at KSOB bruker sjelden vold eller tvang]. Det tror jeg absolutt er riktig, men det skal òg sies at de fleste menn trenger heller ikke å gjøre det. Og det er der vi er over på hva som kjennetegner overgrep og overgripere, måten de kommer i posisjon. Det er særs sjelden vi kommer over saker som beskriver regelrett tvangsvoldtekter. En overgriper skaffer seg posisjon, tillit og hva skal man si... posisjon, tillit og relasjon, som gjør at de bare kommer dit. [...] Og vi som er fagfolk vet jo at dette er ikke deres [de utsatte] feil for vi vet jo hvordan et overgrep kjennetegnes og hva som kjennetegner en overgriper, det er at de lirker med list og lempe til de kommer i posisjon og det er fritt leide. Det forstår ikke de som har stått i det selv. Og det gjelder ikke bare fysisk overgrep, men det gjelder òg nettovergrep, akkurat det samme. Kommer i posisjon, får det de vil ha, overtales, overtales, overtales, 'jo, det er helt greit, jo, det er helt greit, kom igjen, kom igjen', [...], 'ja, men det gjør ingenting, bare ikke si noe'. (Amanda)

En annen informant, Anne, trakk også frem at hun sjelden opplevde at det ble brukt tvang i de sakene hun hadde vært borte i. Ifølge Anne er det ofte en forelder eller en annen nær person som begår det seksuelle overgrepet, og at de derfor kan ha mindre behov for å bruke tvang. Hun mente også at fordi foreldre har lett tilgang på barnas kropp, kan det oppstå glidende overganger mellom hva som er omsorgsatferd og hva som er overgrep, eksempelvis når man driver med dusjing, vasking og annen stell av barnet. Dette mente hun kan gjøre at det er mindre behov for å bruke tvang for å forgripe seg. Ut ifra Annes utsagn kan det tenkes at hun trodde at det er lettere for noen som har en nær relasjon til barnet enn mer perifere personer å begå seksuelle overgrep, fordi det vil være mer naturlig for barnet at de tar på dem, og derfor kanskje vanskeligere å forstå at det er et overgrep eller å gi uttrykk for at man ikke vil.

Verken menn eller kvinner har til hensikt å skade barnet. Et par informanter mente at det også kan være tilfeller hvor hensikten er å skade barnet, og at noen som begår SOB kan ha sadistiske trekk. Bjarne mente at ønsket om å skade barnet er noe som varierer på individnivå, og at et seksuelt overgrep i noen tilfeller kan handle om skade- eller kontrollhensikt. Likevel var det spesielt stor enighet blant informantene om at verken MSOB eller KSOB har til hensikt å skade barnet:

Jeg tenker jo kanskje at det for begge kjønn at det ikke... i alle fall ikke til hensikt å skade barnet noen av de, men at det er lyst som de ikke klarer å kontrollere og at skaden eller utfallet for barnet sin side klarer de ikke å ta inn over seg eller håndtere eller ta høyde for. (Anne)

Ifølge Anne har verken MSOB eller KSOB noe ønske om å skade barnet de forgriper seg på, men at hvordan overgrepet vil påvirke barnet er noe de simpelthen ikke klarer å ta stilling til fordi deres egen lyst overskygger det.

Flere politibetjenter mente i tillegg at den som begår det seksuelle overgrepet som regel finner en eller annen måte å rettferdiggjøre handlingene sine på, blant annet ved å skylde på tegn de mener barnet har gitt dem:

Nå har jo jeg snakket med veldig veldig mange overgripere, og det er svært få av de som sier at hensikten er å skade barnet. For de har en egen vridd måte å snu virkeligheten på. Altså, får de et smil eller at de [barna] ikke hylgriner, så liker de det, altså de unnskylder handlingene sine med små reaksjoner fra barna som gjør at de kan rettferdiggjøre handlingene sine. Så hvis de hadde visst littegranne om psykologien til barn om hvordan påvirkning det har på ungene, så hadde de nok ikke gjort det de gjorde. Men jeg tror fokuset er mer vendt mot dem selv, og at de heller leter etter tegn for å bekrefte det de selv mener og føler. (Anette)

Her påpekte Anette at den som begår det seksuelle overgrepet kan tolke tegnene fra barn dithen at de enten ønsker å delta eller ikke har noe imot det.

Gjerningsinnholdet kan være like grovt. Informantene Anne og Beate ga uttrykk for at de trodde at KSOB kan være like hardhendte som MSOB. Beate påpekte i tillegg at hun syntes at gjerningsinnholdet som har blitt avdekket i saker hvor det har vært en kvinne som har begått det seksuelle overgrepet, har vært like ille og grotesk som når overgrepet har blitt begått av en mann. Ifølge Beate og Anne er ikke SOB begått av kvinner nødvendigvis mildere i utførelse og innhold enn hva SOB begått av menn er.

Undertema 8: Tror det er store mørketall

De fleste informantene påpekte at ut ifra statistikken og de sakene de hadde erfaring fra, er det et mye høyere antall MSOB enn KSOB. Til tross for at mange informanter rapporterte at det stort sett var menn de hadde erfaring med som mistenkte ved SOB, trodde flere informanter at det er store mørketall når det kommer til SOB begått av kvinner. En informant, Brede, mente blant annet at risikoen for å bli tatt som kvinne har vært tilnærmet null inntil for noen få tiår siden. Han ga uttrykk for at han derfor trodde at det kan ha vært mange tilfeller av SOB begått av kvinner som man tidligere ikke har fanget opp. Amanda påpekte at hun trodde at det i noen av de sakene de har hatt i politiet kan ha vært kvinner som har begått seksuelle overgrep, uten at de som fagfolk har fått greie på det. Dette trodde hun blant annet kunne bunne i at det er mye tabu når det kommer til seksuelle overgrep begått av kvinner.

Flere informanter undret seg over hva det kan skyldes at kvinner sjelden er tiltalt for SOB. Anja lurte på om balansen mellom antall mannlige og kvinnelige mistenkte faktisk er så skeiv som den ser ut til, eller om den ikke gjenspeiler virkeligheten slik den faktisk er. I tillegg satte hun spørsmålsteget ved hvorfor denne skeivheten eksisterer, og mente at de som fagfolk bør undre seg enda mer over dette.

Et par politibetjenter la vekt på hva de trodde gjør det ekstra vanskelig å avdekke SOB begått av kvinner:

[...] Så er det jo òg enormt vanskelige saker å bevise da, med tanke på at det sjelden er noe fysisk eller noe med elektroniske spor fordi de fleste sakene handler om noe foreldre har gjort mot sine egne barn, så det er sjelden at de går videre til tiltale, eller ikke sjelden, men det er i hvert fall sjeldnere enn at de går til tiltale. Så de sakene hvor vi har en kvinnelig overgriper, der er det ofte snakk om en mor som skal ha gjort et eller annet seksuelt mot barnet [...]. Poenget mitt er vel egentlig litt at vi greier ofte å bevise at en mann er en barneovergriper, fordi hvis han har den seksuelle tiltrekningen så vil vi som regel finne spor andre steder for eksempel på internett, at han har de seksuelle preferansene. Jeg har ikke opplevd en sak hvor vi har gjort det med en kvinne. (Aslak)

Ut ifra Aslaks utsagn kan det tenkes at han mente at KSOB lettere greier å skjule spor og indikasjoner på sine seksuelle preferanser, noe som gjør det ekstra vanskelig å avdekke SOB begått av kvinner.

En annen informant, Anne, la vekt på viktigheten av at de som fagfolk er åpne og oppmerksomme på diverse faremomenter som kan gi dem en indikasjon på at de står overfor en sak hvor det er en kvinne som har begått det seksuelle overgrepet:

Vi har med oss en hypotese om at kan det være andre [enn bare menn eller gutter], og i begrepet «andre» så skal vi ha med oss at det kan òg være en dame eller en mor, men at vi trenger litt påminnelse om hvilken tid de kan dukke opp, det tror jeg nok. For ut fra forskningen og sånn som vi er undervist, så er det jo en del faremomenter eller risiko forbundet med overgripere, altså kvinnelige overgripere, og da tenker jeg at vi må være litt bevisste på at vi ser de når de dukker opp. [...] Hvis man har enslige mødre som har barn som kommer inn i våres system, er det mødre med psykiske utfordringer, de er selv blitt misbrukt, de har lite nettverk, altså det er jo, tenker jeg, nok en varsellampe som vi må ha på. [...] Hvis et barn kommer med uttalelser der vi ikke har noen konkret mistanke eller mistenkte så kan ikke vi utelukke mor, for å si det sånn, bare fordi hun er en dame.

Tema 3: Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner

Gjennom intervjuene ble det tydelig at alle informantene mente at seksuelle overgrep begått av kvinner har store konsekvenser for de utsatte. Likevel ga flere informanter uttrykk for at det er tendenser både i samfunnet generelt og i yrkesmiljøet som tyder på at man ser annerledes på konsekvensene av seksuelle overgrep både avhengig av kjønn til den som begår overgrepet og den som er utsatt. Informantene ga også uttrykk for egne tanker om ulike konsekvenser basert på dette.

Undertema 1: Sett på som like alvorlig, men kvinner blir i praksis behandlet mildere

Alle informantene betraktet seksuelle overgrep begått av kvinner som minst like alvorlig som seksuelle overgrep begått av menn, og de ga uttrykk for at de både trodde og håpet at det også i praksis blir behandlet like alvorlig. I tillegg ga minst halvparten av informantene uttrykk for at de trodde at konsekvensene av seksuelle overgrep er like alvorlig for den utsatte uavhengig av kjønnet på den som begår overgrepet.

Nesten alle informantene var mer eller mindre overbevist om at menn og kvinner som er mistenkt for SOB, blir behandlet likt under etterforskningen og i rettsvesenet. Bernhard var en av de få som hadde en mer avveid formening om dette. Han hevdet ikke bastant at menn og kvinner utelukkende blir behandlet likt i rettsvesenet, men han påpekte at de som dommere forsøker å ha en nøytral innstilling når det kommer til kjønnet på den som har begått det seksuelle overgrepet og den som er blitt utsatt.

Som kontrast til oppfatningen om at menn og kvinner som er mistenkt for seksuelle overgrep blir behandlet likt under etterforskningen og i rettsvesenet, mente noen informanter at kvinner ofte blir behandlet mildere:

[...] Kriminologen vår han snakker jo om politiets misforståtte gentleman-prinsipp/instinkt, altså at kvinner slipper billigere unna, generelt [...], helt fra politimannen i gata og opp til dommeren som dømmer, så slipper kvinner billigere, fordi man ser på de som... de er nesten bare med og de har ikke de aggressorene, de er ikke de som tar initiativet og så videre og så videre og så videre. Så har du alt ifra hvis hun blir tatt i en stjålet mobil [...], så ser du nesten alltid at hun får ingenting, eller at straffen blir sånn kjempemild i forhold til det som han får. Sånn at man behandler generelt kvinner mildere. (Audun)

Ifølge Audun blir ikke kvinner bare behandlet mildere når det kommer til mistanke om seksuelle overgrep, men også andre type lovbrudd. Audun og Bernhard ga både uttrykk for at de trodde at kvinner og menn blir behandlet likt, og at kvinner blir behandlet mildere. Det kan tenkes at deres todelte oppfatning bunnet i at de hadde et ønske om og erfaring blant sine nærmeste kollegaer med at kvinnelige og mannlige mistenkte blir behandlet likt, samtidig som de hadde erfaring med og kunnskap gjennom blant annet forskning om at det er en tendens til at kvinner ofte blir behandlet mildere enn menn. Brede trakk frem et eksempel på en gang han selv hadde vært nær ved å gi en kvinne mildere straff:

[...] Jeg husker vi satt og diskuterte førerkortinndragning for en meget søt og vennlig og absolutt ikke kriminell flyvertinne, og da var spørsmålet, hun hadde sovnet og kjørt av veien og var veldig trøtt, kjørte hjem fra jobben og så videre, og da satt vi og diskuterte hvor lang tid førerkortet hennes skulle tas, og da jeg og en annen dommer – som selvfølgelig mener at vi behandler folk likt uansett kjønn – vi diskuterte da om vi skulle ta det for et halvt eller mer, om hun skulle ha ny førerprøve og så videre. Så gikk plutselig en tredjemann inn og sier: 'Ja, men mine herrer, gode kollegaer, hadde dette vært for eksempel en mannlige medlem av Bandidos, hadde vi vært i den ringeste tvil?' 'Nei, vi hadde jo ikke det.' Så da røyk førerkortet for den tiden det skulle etter praksis uavhengig av kjønnet. [...] Det var en vekker.

Her eksemplifiserte Brede hvordan han og en annen kollega trengte en påminnelse fra en tredje kollega for å unngå å forskjellsbehandle basert på kjønn, dette til tross for at Brede ga inntrykk av å ha en oppfatning om at han og kollegaer stort sett behandler folk likt uavhengig av kjønn.

Dersom kvinner i realiteten ofte blir behandlet mildere enn menn under etterforskning og i rettsvesenet, kan dette tyde på underliggende holdninger til at kvinner generelt sett er mer harmløse og at de lovbruddene de begår ikke har så store konsekvenser for omgivelsene. En annen informante, Bernhard, mente at man generelt sett betrakter kvinners seksualitet for å være mindre truende og mer harmløs enn menns seksualitet:

[...] Senest i går kveld så satt jeg og så på en serie, historisk serie om tsaren i Russland og hvor Katarina den Store, hun hadde veldig mange elskere gjennom en lang periode, hun styrte dette selv. Og så sier hun kvinnelige historikeren som går gjennom dette at da Katarina var 60 så skaffet hun seg en elsker på 21, og så sier hun: 'Det var litt av en dame', så tenker jeg hadde det vært en mann, en keiser som hadde skaffet seg en elsker på 21 så hadde nok ikke den samme kommentaren kommet, så det er liksom litt mer sånn det er applaus, og det synes jeg er fint, applaus for aktive kvinner, mens man er litt mer skeptisk til, altså, hvis du bytter de rollene, så blir bildet noen ganger litt annerledes. Dette tror jeg vi menn kan leve godt med, men det er nok litt sånn at man skal ta igjen det tapte antakelig, men kvinners seksualitet er på en måte mer bejaet da, at menn oppfattes som litt mer risikofylt og skremmende, og det kan fort bli noe overgrep av det og sånn. Men man er ikke tilsvarende redd for aktive kvinner som man er redd for en aktiv mann.

Bernhard ga her uttrykk for at han trodde at man ser på menns seksualitet som mer skremmende og truende, enn kvinners seksualitet. Ved å hevde at man er mindre redd for aktive kvinner fremfor aktive menn, tyder det på at Bernhard tenkte at man som samfunn ser på kvinners seksualitet som mer harmløs og mild.

Undertema 2: Større konsekvenser når det er mor eller en annen omsorgsperson

Rundt halvparten av informantene ga uttrykk for at de trodde at konsekvensene av seksuelle overgrep er enda større for den utsatte når den som har begått overgrepet er en nærstående person, på grunn av det tillitsbruddet som blir begått og at tilknytningen blir forstyrret. Flere informanter trakk frem mor som et eksempel fordi de mente at det i mange tilfeller vil være mor som er den personen barnet har det tetteste båndet til, og at det kan være ekstra vanskelig for et barn å bli utsatt for seksuelle overgrep av en mor fordi det kan føles som et ekstra stort svik:

[...] Hvis det er en mor eller en i familien eller en stor omsorgsperson [som forgriper seg seksuelt] for barnet, så tror jeg kanskje at det er vanskeligere for de, altså følelsesmessig. Fordi at det er ikke bare en, altså, da forutsetter det nesten at en kvinne som er hovedtryggheten i livet til et barn da, for hvis det er en mann så kan du på en måte sjalte det vekk og så at han kom inn eller det var en perifer mann som gjorde det [...] eller et eller annet sånn ting, eller hvis det var en kvinne, og en mor, så er jo det hele verden for dette barnet, og da å sparke bein under den verdenen, det ville vært katastrofalt. Så jeg tror kanskje at langtidsvirkningene vil være større. Det spørres jo helt hvor lenge det har pågått, hvem som har gjort det, vi legger jo inn litt forutsetninger her. [...] Ja, jeg tror

nok at et barn som har blitt forgrepet seg på av en kvinne vil nok ha – det er kun min subjektive mening, jeg har ikke noe belegg for det psykologisk – vanskeligere for å stole på noen. [...] For det at hvis det da er en mor eller en kvinnelig omsorgsperson som har vært med barnet hele tiden, eller store deler av tiden, så... men [...] hvis det for eksempel er en far som har hatt eneansvaret så vil jo konsekvensene bli like på dem, men oftest så er det jo en dame. (Anette)

Her påpekte Anette at hun trodde at det er dette med å sparke bein under «hovedtryggheten» som er det mest problematiske og følelsesmessig vanskelig for den utsatte. Dette hevdet hun ikke bare gjelder når det er en kvinne eller en mor som har begått seksuelle overgrep, men også hvis det er en far som har hatt eneansvaret for barnet og som barnet derfor er mest knyttet til. Anja ga også uttrykk for at hun trodde at det har mye å si hvilken relasjon den utsatte har til den som har begått overgrepene, og at hun trodde at det er verre når det skjer innenfor husets fire vegger hvor man i utgangspunktet skal føle seg trygg. I tillegg satte Anja spørsmålsteget ved om det er verre å bli utsatt av mor fremfor far, og eventuelt hvorfor det er sånn. Dette var noe Anne reflekterte rundt og delvis ga en forklaring på:

[...] Jeg tenker at det kan kanskje oppleves som mer skadelig fra en kvinne med tanke på, ikke i form av fysisk kraft, men i form av at kvinner har vi kanskje en oppfattelse av skal være omsorgsgivende, beskyttende, trygge for oss. Og det at et overgrep kom ifra det holdet kan kanskje være enda mer vondt, oppleves enda verre, ut ifra de tankene da.

Her trakk Anne frem den sosiale konstruksjonen av «kvinner», hva som forventes av dem og hvordan dette kan påvirke de som blir utsatt for seksuelle overgrep fra kvinner. Av Annes utsagn kan det tenkes at hun trodde at forventningen til kvinner som omsorgsgivende og trygge kanskje kan gjøre at utsatte opplever det som enda verre når overgrepet skjer fra noen man i utgangspunktet tenker at ikke kan utsette en for noe sånt.

En annen informant, Amalie, mente at det kan være enda vanskeligere å fortelle om seksuelle overgrep når man har blitt utsatt av mor, på grunn av den nærheten som gjerne er mellom en mor og et barn. Det kan tenkes at det er spesielt den tilliten som gjerne oppstår mellom en mor og et barn, Amalie tenkte at kan gjøre det vanskelig for et barn å fortelle om det de har blitt utsatt for, fordi man for eksempel ønsker å være lojal.

Undertema 3: Ekstra vanskelig for gutter å bli utsatt av en kvinne

Noen informanter påpekte at de trodde at man ofte anser et seksuelt overgrep begått av en mann mot en jente som mer alvorlig enn et seksuelt overgrep begått av en kvinne mot en gutt. Brede trakk frem «Lommemannsaken» som et eksempel på at seksuelle overgrep begått mot gutter blir tatt mindre alvorlig. Han hevdet at man ville sett et mye større press på etterforskningen av den saken dersom de utsatte hadde vært unge jenter, fremfor unge gutter. En annen informant, Bernhard, trakk frem hvordan han mente at man har forutinntatte antakelser om omstendighetene i en sak og hvordan de ulike personene har opplevd

hendelsene, spesielt når det kommer til kjønn og alder. Han påpekte at han trodde at man ikke vil tvile på om det var uønsket fra jentas side dersom en sak dreier seg om en ung jente og en voksen mann, men at man er mer tilbøyelig til å tenke at gutten har hatt lyst når det er en sak med en ung gutt og en voksen kvinne. Bernhards utsagn sammenfaller med hva Anette påpekte om at hun trodde at det er en forventning i samfunnet til at menn alltid har lyst på sex og at deres seksualdrift er spesielt sterk. Ut ifra både Bernhards og Anettes utsagn tyder det på at de tenkte at man er rask med å trekke spesifikke konklusjoner på bakgrunn av forutinntatte tanker om kjønn og seksualitet.

Som kontrast til dette uttrykte omtrent halvparten av informantene at de trodde at det kan være ekstra vanskelig for gutter både å bli utsatt for, og å skulle fortelle om, seksuelle overgrep begått av en kvinne. Dette begrunnet de blant annet med å peke på de sosiale forventningene som knyttes til gutter og menn, og fordi de kan få en synlig ereksjon uten at de nødvendigvis vil ha sex.

Når det gjelder de sosiale forventningene gutter stilles overfor, pekte enkelte informanter på at de trodde at det kan være ekstra vanskelig for gutter å bli utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne. Dette begrunnet informantene med at de mente at det er en forventning i samfunnet til at gutter burde sette pris på seksuell oppmerksomhet fra en kvinne og at de som gutter burde være sterke nok til å avverge det dersom de ikke vil:

[...] Jeg vil jo tro at for en del gutter så føles det [...] litt rart, det er fortere å tenke at: 'Herregud, hvorfor lot jeg hun gjøre det med meg liksom, for at jeg kunne jo bare gått eller jeg kunne jo bare dytte mamma bort, [...] det kunne jeg gjort, men jeg gjorde det ikke, hvorfor gjorde jeg ikke det?', ikke sant, og så får den at ja, det var kanskje på en måte litt spennende og litt ålreit òg, ikke sant, så ja, det er jo sånn som man ennå sier litt: 'Jaja, hvilken gutt på 14 er det som ikke vil bli voldtatt', ikke sant, altså det er jo en del myter rundt det, som man ikke har med tilsvarende jenter, man sier jo ikke det at: 'Herregud, det er jo flott for en jente å få litt opplæring når hun er 15 år', altså... der er det en del, jeg vil si litt sånn gammelmodige strømninger, som gjør at man ser lettere på overgrep mot gutter begått av kvinner [...], og de gutta vil jo også ofte føle seg litt lattergjort og litt svake, og liksom: 'Herregud, var ikke det greit'a, liksom å ha en erfaren dame og faen moro òg', altså, det er noe der som ikke er bra. (Brede)

I dette utsagnet trakk Brede frem både den selvbebreidelsen han trodde at gutter som har vært utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne kan slite med, i tillegg til de reaksjonene han kan risikere å møte på fra utenforstående. Når det gjelder dette å ikke greie å avverge overgrepet selv om man i teorien er fysisk sterk nok, mente Amalie kan gjøre at det føles ekstra nedverdiggende for gutter å bli utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne.

Noen informanter ga også uttrykk for at de trodde at det kan være enda vanskeligere for en gutt enn for en jente å bli utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne, fordi man som

gutt kan oppleve å få ereksjon selv om man ikke ønsker seksuell kontakt, og at denne ereksjonen også er tydelig for den som begår overgrepet:

[...] Det du sier med nytelse det er jo også kanskje for gutter det som gjør det enda mer belastende og enda mer skamfullt, at det er vel gutter som har blitt utsatt for overgrep som får ereksjon, ikke sant, sånn at det fremstår som at de har en seksuell nytelse av det, og det gjør det i ettertid for dem, når de på en måte skjønner at de har blitt utsatt for et overgrep, enda mere skamfullt. [...] Det er vel rettssaker, tror jeg, som jeg har vært borti [...] hvor det på en måte har blitt beskrevet som at man må i hvert fall ikke tenke at det er noe formildende i noe som helst større grad, og tvert imot er det på en måte en sånn ekstra belastning for en fornærmet gutt, ved at han føler at han har gjort noe enda mere skamfullt fordi at han har hatt en fysisk reaksjon på det han har blitt utsatt for. (Beate)

Beate ga uttrykk for at hun trodde at det å få ereksjon kan gjøre seksuelle overgrep fra en kvinne enda mer belastende for utsatte gutter. En annen informant, Brede, påpekte at han trodde at dette er noe som kan gi gutter en følelse av at kroppen har forrådt dem.

Flere informanter ga også uttrykk for at de trodde at det kan være enda vanskeligere for gutter å fortelle om seksuelle overgrep når overgrepet har blitt begått av en kvinne. Amanda påpekte at hun trodde at det er vanskelig for en mann å fortelle om et seksuelt overgrep han har vært utsatt for som liten, og at hun trodde at det er enda vanskeligere når det har vært en kvinnelig omsorgsperson som har begått overgrepet. Beate mente at grunnen til at gutter kan synes at det er ekstra vanskelig å fortelle om seksuelle overgrep de har vært utsatt for, kan være fordi gutter kan oppleve å bli dobbeltkrenket når de blir utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne. Dette mente hun kunne være fordi de både har blitt utsatt for et seksuelt overgrep og fordi det er andre forventinger i samfunnet til menn enn kvinner. Beate ga uttrykk for at hun trodde at gutter oftere enn jenter er opptatt av å ikke bli betraktet som et offer, mye på grunn av de forventingene man i samfunnet har til gutter, som at de skal være tøffe og sterke. Dette er noe hun mente kan gjøre det vanskeligere for gutter å fortelle om seksuelle overgrep, spesielt når de har blitt begått av en kvinne.

I lys av flere informanters utsagn om at de trodde at det må være vanskeligere for gutter enn for jenter å fortelle om seksuelle overgrep de har vært utsatt for av en kvinne, mente Amalie at det derfor er viktig at de som fagfolk har dette i bakhodet når det er menn eller gutter som faktisk prøver å fortelle hva de har blitt utsatt for:

[...] Vi har jo hatt noen saker òg, og det blir tatt på alvor, absolutt. Og kanskje litt ekstra òg fordi at hvis det [...], eller det blir liksom rapportert av en mannsperson da eller en gutt, så tenker du at terskelen er kanskje høyere for vedkommende å anmelde det, og tapet er nok litt større og da bør man kanskje ta det mer... ikke mer seriøst, men i alle fall høre godt etter når han forteller. [...] Ja, av en kvinne i alle fall, for det er liksom hakket mer enn en mann som er utsatt av en mann. (Amalie)

Undertema 4: Andre faktorer enn kjønnen som er av mest betydning

De fleste informantene ga uttrykk for at de trodde at konsekvensene av seksuelle overgrep i utgangspunktet ikke avhenger av kjønnen på den som begår overgrepet eller den utsatte. Flere informanter mente at det er andre faktorer som kan spille inn i like stor eller i større grad.

Avhenger mer av innholdet i overgrepet. En dommer og noen politibetjenter ga uttrykk for at de trodde at konsekvensene av seksuelle overgrep avhenger mye av måten overgrepet blir gjort på, hvor omfattende overgrepet er og hvordan selve situasjonen forløper seg:

Jeg tror at graden av overgrep betyr mye, altså hva de har vært utsatt for, hvor skremmende det er, hvor gjentakende det er, hvor ekkelt det er. Og så tror jeg jo også her at det er enorme individuelle variasjoner på de som blir utsatt for dette, hvor sårbare de er, hvordan dette blir behandlet i ettertid og sånt noe, så det er utrolig vrient å ta stilling til det, altså. Hvor krenkende det er, altså, det regnes jo som overgrep... du har jo seksuelle overgrep selv om det ikke er innføring av noe i vagina eller anus eller i munnen, så altså beføling, og forskjellig sånn onani-greier, at du blir tatt på, at du må ta på noen andre eller at andre tar på deg, alt dette spiller jo inn for hvor ille dette blir.
(Bernhard)

Bernhard påpekte her mange andre faktorer enn kjønnen på den som begår overgrepet og den utsatte som kan spille inn på hvor store konsekvensene blir for den utsatte. Han mente at omfanget av konsekvensene også kan avhenge av individuelle forskjeller hos den utsatte, noe Aslak også mente kan virke inn på hvilke konsekvenser overgrepet får. Aslak og Anja mente at omstendighetene og settingen rundt overgrepet kan ha mye å si for hvordan konsekvensene blir.

Likere konsekvenser når barnet er ungt. Et par politibetjenter ga uttrykk for at de trodde at det kan være mer sammenfallende konsekvenser for utsatte gutter og utsatte jenter når de er små og før pubertetsalder:

[...] Jeg har jo vært borti saker hvor barnet var tenåring og ble utsatt for overgrep av en voksen kvinne som ikke var i familierelasjon, og han ga i hvert fall uttrykk for det at han opplevde det som veldig uproblematisk og ganske kult. Vi har jo sånne tilfeller, men jeg kan ikke si noe om hvordan dette har påvirket ham psykisk, da. [...] Jeg tror nok det kan være ganske likt når barnet er veldig ungt, men så tror jeg nok at det kan være litt ulikt når barnet er på en måte i en mer seksuelt aktivt alder, da tror jeg det kan være veldig ulikt for jenter og for gutter, for jeg tror gutter kan oppleve det som en seier, mens at jenter kanskje i større grad opplever det som nedverdiggende og skamfullt.
(Aslak)

Her påpekte Aslak at han trodde at gutter og jenter kan oppleve seksuelle overgrep fra en voksen person på en mer lik måte når de er små, enn når de kommer i tenårene. Dette var også noe Anja antydte, i tillegg til at hun ga uttrykk for at hun trodde gutter i pubertetsalder kan være mer delaktig i det som skjer, selv om de fremdeles regnes som barn. Ut ifra utsagnene til Anja og Aslak kan det tyde på at de hadde en oppfatning av gutter som mer

seksuelt aktive og nysgjerrige enn jenter når de kommer i pubertetsalderen, mens at når barn er små vil seksuelle tilnærmelser fra en voksen person være mer skremmende og overveldende for begge kjønn.

Diskusjon

Analysen resulterte i tre temaer: (1) *Holdninger til menn og kvinners seksualitet*, (2) *Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*, og (3) *Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner*. For å forklare de ulike holdningene og oppfatningene som informantene ga uttrykk for, vil jeg ta i bruk *den dialektiske prosessen* som teoretisk rammeverk hvor *tradisjonelle seksuelle skript* og *kjønnsrollestereotyper* vil inngå som en del av *samfunnet* og *institusjoner*. I tillegg vil jeg anvende *transformasjonsprosessen* som kan regnes som en individuell prosess individer enten utøver eller tar avstand fra som en del av den dialektiske prosessen. Det teoretiske rammeverket som er blitt valgt for dette forskningsprosjektet kan bidra til å forstå hvordan holdninger til KSOB og konsekvensene av disse overgrepene konstrueres, opprettholdes og endres hos fagfolk.

Holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

Noe litteratur har vist at fagfolk i mindre grad tar tak i seksuelle overgrepssaker hvor en kvinne har begått overgrepet (Peter, 2009), og at de tror det er større sjans for at den utsatte vil bli trodd dersom en mann har begått overgrepet (Mellor & Deering, 2010). Når det først ikke kan fornektes at en kvinne har begått et seksuelt overgrep, har man gjerne en tendens til å betrakte den utøvende kvinnen som «ond» (Saradjian, 1996) eller som et «monster» (Nathan & Ward, 2001). I tillegg er det en vanlig tendens til å betrakte KSOB som mentalt psyke (Saradjian, 1996), utilregnelige eller psykotiske i gjerningsøyeblikket (Hetheron, 1999). Flere informanter i det gjennomførte forskningsprosjektet mente at de som fagfolk fremdeles har en tendens til å først og fremst anta at den som har begått et seksuelt overgrep mot et barn er en mann. Noen informanter påpekte at de selv, og at de også trodde andre, har vanskeligere for å forstå hva en kvinne sammenlignet med en mann kan få ut av å forgripe seg seksuelt på et barn. Flere informanter mente at de som fagfolk har et større fokus på årsak til at kvinner begår SOB, enn at menn gjør det. Noen informanter hevdet også at de trodde at de som fagfolk behandler KSOB mer som et individ, og er mer nysgjerrig på hennes psykiske tilstand enn hva de er med MSOB. Dette kan tenkes å bero på at de har en oppfatning av at kvinner «normalt sett» ikke begår slike ugjerninger. En slik oppfatning kan tenkes å være påvirket av tradisjonelle seksuelle skript som fremstiller kvinner som seksuelt passive, og de som blir begjæret fremfor selv å begjære (Jackson, 1978; Masters et al., 2013; Simon & Gagnon, 1986). I tillegg kan en slik oppfatning være påvirket av kjønnsstereotypiske

holdninger som fremstiller kvinner som omsorgsfulle og kjærlige (Abele, 2003; Wilde & Diekman, 2005). Det kan tenkes at informantene til en viss grad kan være påvirket av skript og stereotyper gjennom en dialektisk prosess som Denov (2004a) foreslo. I denne prosessen inngår samfunnet, institusjoner og individer i et interaktivt samspill. De ovenfor nevnte oppfatningene, kan til en viss grad tenkes å bunne i tradisjonelle seksuelle skript og kjønnsstereotypiske holdninger i samfunnet, som har påvirket både institusjoner og individers tankesett og praksis.

Dersom informantene er påvirket av tradisjonelle oppfatninger i samfunnet om at kvinner sjelden er aktive i seksuelle settinger, og at de stort sett er kjærlige og omsorgsfulle, gir det mening at de som fagfolk er mer tilbøyelige til å tenke at det oftest er en mann som står bak et seksuelt overgrep. Det kan i tillegg tenkes at tilbøyeligheten til å anta at det sannsynligvis er en mann som står bak overgrepet, og det ekstra fokuset noen informanter mente at de har på årsak til at kvinner begår SOB og deres psykiske tilstand, er en type organisatorisk snarvei. En slik organisatorisk snarvei kan tenkes å ubevisst ha blitt integrert som en del av yrkespraksisen i institusjonen informantene tilhører. Slike snarveier kan både være basert på tradisjonelle seksuelle skript og kjønnsrollestereotyper i samfunnet, kombinert med den begrensede erfaringen informantene har hatt med KSOB. Det kan tenkes at det har blitt en automatisert organisatorisk snarvei å innledningsvis anta at det er en mann som står bak overgrepet i en seksuell overgrepssak. Det at de som fagfolk fokuserer mer på årsak og psykiske tilstand når de først står overfor KSOB, kan også være en type automatisert organisatorisk snarvei, hvor de forsøker å finne en forklaring fordi de ubevisst tenker at det er spesielt imot kvinners natur å forgripe seg seksuelt på barn.

Det å i større grad fokusere på årsak og psykisk tilstand når det er en kvinne versus en mann som har begått et seksuelt overgrep, kan tenkes å ikke bare være en organisatorisk snarvei, men også et forsøk på å portrettere kvinnen som et unntak fra det kvinnelige kjønn, mer enn hva man forsøker når en mann har begått et seksuelt overgrep. Ifølge Saradjian (1996) er det å årsaksforklare seksuelle overgrep begått av kvinner med at de er psykotiske i gjerningsøyeblikket, en måte å distansere seg selv og andre kvinner man kjenner fra KSOB. Bakketeig (2001) påpekte at man tidligere var motvillig til å erkjenne at MSOB kunne være en «normal» familiefar. Han hevdet at man i stedet ønsket at det skulle være mannen med frakk i parken som tilbyr godterier, slik at man har en mulighet til å distansere seg fra det. På bakgrunn av dette kan det tenkes at det at det oftere blir fokusert på årsak og psykisk tilstand når en kvinne har begått et seksuelt overgrep mot et barn, kan være et forsøk på å distansere KSOB fra kvinner generelt. På denne måten kan det være at det igangsettes en ubevisst

transformasjonsprosess, som Denov (2004a) foreslo, hos fagfolk når de i sin yrkespraksis blir stilt overfor KSOB. En slik transformasjonsprosess kan ta form ved at den «avvikende» realiteten (at en kvinne har begått et seksuelt overgrep), blir forvrengt og at de som fagfolk forsøker å finne en årsaksforkaring som kan distansere selve gjerningen fra kvinnen som har begått den, slik at hun i mindre grad kan anses som ansvarlig for handlingen sin. På denne måten kan fagfolks allerede eksisterende modell av verden opprettholdes, slik at de kan fortsette å tro at KSOB er et unntak, noe som korresponderer med tradisjonelle skript om at kvinner er mindre seksuelt aktive og har lavere seksuell lyst (Jackson, 1978; Masters et al., 2013; Simon & Gagnon, 1986), og kjønnsrollestereotyper om at kvinner er omsorgsfulle og kjærlige (Abele, 2003; Wilde & Diekman, 2005).

Vanskeligheten med å forstå hvordan KSOB gjør det, og hva de får ut av det sammenlignet med MSOB, kan tenkes å være påvirket av tradisjonelle seksuelle skript som fremstiller kvinner som at de foretrekker relasjonell sex og i mindre grad ønsker sex for den fysiske nytelsens skyld (Masters et al., 2013). Blant annet kom det frem av noen informanters utsagn at de ikke forsto hva en kvinne kan få ut av et seksuelt overgrep når barnet er yngre. Det kan tenkes at deres utsagn ikke nødvendigvis beror på en oppfatning om at kvinner i mindre grad ønsker sex for den fysiske nytelsens skyld, men i stedet en tradisjonell oppfatning av hvordan seksuell aktivitet foregår. Tradisjonelle seksuelle skript kan ha medvirket til en oppfatning av at sex stort sett foregår mellom en mann og en kvinne, hvor en penis aktivt penetrerer en skjede. Hvis man har en slik avgrenset forståelse av hva sex kan innebære, gir det mening at man i mindre grad forstår hvordan SOB begått av kvinner kan foregå, og hva kvinnen får ut av det rent fysisk når barnet er ungt og har en liten kropp.

De ovenfor nevnte oppfatningene til flere av informantene, kan også tenkes å bero på deres begrensede erfaring med KSOB mer enn hva deres holdninger til temaet var. Det var ingen av informantene som ga inntrykk av å ønske å fornekte at seksuelle overgrep kan begås av kvinner, eller å betrakte KSOB som et unntak og fraskrive dem ansvar. I stedet ga de inntrykk av å ønske å tilegne seg mer kunnskap om fenomenet. Av denne grunn kan det tenkes at de ovenfor nevnte oppfatningene til flere av informantene i større grad bunnet i at de hadde begrenset erfaringsgrunnlag og kunnskap om fenomenet, og derfor undret seg mer over årsak og hvordan ting har gått for seg når det først er en kvinne som er mistenkt.

Til tross for de ovenfor nevnte oppfatningene til flere av informantene, ga alle uttrykk for at de trodde at kvinner er like mye i stand til å begå SOB, som det menn er. I tillegg trodde også over halvparten av informantene at det å begå SOB ikke er noe mer «unaturlig» for en kvinne enn for en mann, men at det er like unaturlig for begge kjønn. Flere informanter ga

også uttrykk for at de trodde at når det er en kvinne som har begått et seksuelt overgrep, er det ofte en mor eller en nær omsorgsperson. Dette tydeliggjorde at informantene ikke forsøkte å betrakte KSOB som et unntak fra kvinner i omsorgsposisjoner, men i stedet erkjente at de ikke alltid gjør det som er til det beste for barnet. Flere informanter ga også uttrykk for at de trodde at det er store mørketall, og at det er mange flere KSOB enn det som kommer frem. Til tross for at informantene påpekte at statistikken tilsier at det er langt flere MSOB enn KSOB, så de ikke ut til å tro at det nødvendigvis er en faktisk gjenspeiling av virkeligheten. Disse oppfatningene så ut til å bunne i kunnskap informantene hadde tilegnet seg gjennom kurs og etterutdanning, i tillegg til egne erfaringer fra saker med en kvinnelig mistenkt. Det kan tenkes at disse oppfatningene også er påvirket av endrede seksuelle skript og kjønnsstereotyper i samfunnet, som både har påvirket organisatoriske snarveier innad i institusjonene og deres individuelle holdninger. Ifølge Masters et al. (2013) har forskning på seksuelle skript både funnet kontinuitet i tradisjonelle seksuelle skript (at folk handler overens med dem), i tillegg til forandring i disse skriptene (at folk handler på tross av dem og at skriptene endrer seg). Det har også blitt funnet at kvinner, over tid, i større grad utviser flere tradisjonelt maskuline egenskaper som går imot den tradisjonelle kvinnelige kjønnsrollestereotypen (Lopez-Zafra & Garcia-Retamero, 2012; Wilde & Diekman, 2005). Det kan tenkes at informantenes modell av verden har endret seg i takt med dette, og at de har integrert nye, og tidligere avvikende, realiteter i denne modellen over tid.

En annen vanlig oppfatning om KSOB, er at de begår seksuelle overgrep under tvang eller påvirkning fra en mann (Colson et al., 2013; Hetherington, 1999; Saradijan, 1996). De fleste informantene i det gjennomførte forskningsprosjektet trodde derimot at KSOB oftest begår overgrepet alene. I tillegg påpekte en informant, Beate, at hun trodde at en kvinne hadde like mye skyld i overgrepet når det blir begått av både en kvinne og en mann.

Det kan tenkes at overbevisningen om at KSOB oftest begår overgrep alene kan være påvirket av endrede seksuelle skript i samfunnet (Masters et al., 2013). På grunn av økt fokus på kvinners seksualitet, at kvinner også føler seksuelt begjær og tar initiativ til sex, kan tenkes å ha gjort at informantene ikke har sett noen grunn til å tro at KSOB ikke gjør det på eget initiativ og på grunn av egen lyst. Deres oppfatning kan også bero på erfaring de har fra yrkespraksis hvor de har vært vitne til aktive og pågående kvinner, ikke bare når det kommer til seksuelle overgrepssaker, men også i andre saker. Informanter som hadde erfaring med saker hvor en kvinne hadde begått SOB, påpekte at kvinnen hadde handlet alene. Denne erfaringen kan tenkes å ha påvirket deres overbevisning om at KSOB stort sett begår overgrep alene og på eget initiativ. På bakgrunn av dette er det tydelig at informantene ikke bedrev den

transformasjonsprosessen Denov (2004a) foreslo, ved å tenke at KSOB må være tvunget til det fordi kvinner ikke kan være pågående og ta initiativ til sex. Kanskje har en slik transformasjonsprosess vært umulig for informantene å bedrive fordi de, gjennom samfunnet og i sin yrkespraksis, til stadighet har blitt konfrontert med tilfeller hvor kvinner har handlet på tross av tradisjonelle seksuelle skript. Dette kan betraktes som en dialektisk prosess (Denov, 2004a) ved at samfunnet, institusjoner og individer har påvirket hverandre. Individer som har brutt med tradisjonelle seksuelle skript, har utfordret tradisjonelle holdninger i samfunnet. Dette kan igjen tenkes å ha påvirket institusjoner og deres yrkespraksis. I tillegg har informantene (individer innenfor sine respektive institusjoner) valgt å integrere tidligere avvikende realiteter i sin modell av verden, noe som igjen kan tenkes å ha utfordret organisatoriske snarveier innenfor institusjonene og ha påvirket den yrkespraksis som bedrives der.

En annen oppfatning som har vært dominerende knyttet til KSOB, er at de ikke bruker vold eller tvang (Colson et al., 2013), og at overgrepene er subtile og skånsomme (Hetheron, 1999). Politibetjenter og psykiatere i studien til Denov (2001) betraktet seksuelle overgrep fra kvinner som harmløse og ufarlige. I kontrast til dette trodde flere informantene i det gjennomførte forskningsprosjektet at KSOB kan være like voldelige som MSOB. Mange mente likevel at både MSOB og KSOB ofte ikke behøver å bruke fysisk vold og tvang for å gjennomføre overgrepet. Det var tydelig at informantene ikke tenkte at bruken av vold og fysisk tvang under overgrep henger sammen med kjønn, men at de trodde at det heller baserer seg på andre, mer individuelle faktorer.

Forestillingen om at KSOB likevel er i stand til utøve fysisk vold og tvang på lik linje som MSOB, kan tenkes å delvis bero på endringer i kjønnsrollestereotyper ved at flere kvinner over tid i større grad har utvist karakteristikk typisk assosiert med menn, som aggressivitet og dominans (Lopez-Zafra & Garcia-Retamero, 2012; Wilde & Diekman, 2005). I tillegg kan en slik forestilling bero på informantenes egne erfaringer i yrkespraksis hvor de har kommet borti aggressive og voldelige kvinner, ikke bare i seksuelle overgrepssaker, men også i andre saker. En informant, Beate, fortalte blant annet at hun opplevde at gjerningsinnholdet i saker med KSOB er like grotesk som i saker med MSOB. Disse yrkeserfaringene kan ha gjort at informantene har fått en utvidet oppfatning av hva kvinner kan være i stand til og at de ikke bare tror at kvinner opptrer omsorgsfullt, kjærlig, og er milde. På bakgrunn av dette er det tydelig at informantene ikke bedrev noen transformasjonspross, ved å bagatellisere seksuelle overgrep begått av kvinner og påstå at de gjør det på en skånsom og mild måte, fordi de antar at kvinner generelt sett er omsorgsfulle og

milde i sin væremåte. Kanskje har en slik transformasjonsprosess vært umulig for informantene å bedrive fordi de, gjennom samfunnet og i sin yrkespraksis, til stadighet har blitt konfrontert med tilfeller hvor kvinner har handlet på tross av tradisjonelle kjønnsrollestereotyper. Informantenes integrering av tidligere avvikende realiteter i sin modell av verden kan ha skjedd som følge av en dialektisk prosess Denov (2004a) der samfunnet, insitusjoner og individer har påvirket hverandre, på liknende måte som gjort rede for vedrørende informantenes overbevisning om at KSOB ofte begår overgrepet alene og på eget initiativ.

Oppfatninger om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner

Tidligere litteratur har vist at fagfolk har oppfattet seksuelle overgrep begått av kvinner som mindre skadelig enn seksuelle overgrep begått av menn (Davenport et al., 1994; Denov, 2001; Finkelhor, 1984, sitert i Denov, 2004a; Mellor & Deering, 2010). Noen informanter i det gjennomførte forskningsprosjektet mente at kvinner generelt sett blir behandlet mildere i rettsvesenet og under etterforskningen, noe som kan tyde på at det fremdeles eksisterer en underliggende oppfatning om at kvinner er mer harmløse og milde enn menn. En slik oppfatning kan kanskje betraktes som en organisatorisk snarvei som har blitt internalisert hos fagfolk gjennom institusjonene de tilhører. Kanskje er dette både basert på yrkeserfaring, hvor de har mest erfaring med pågående og aggressive menn fremfor pågående og aggressive kvinner, i tillegg til kjønnsrollestereotypiske oppfatninger i samfunnet om at kvinner stort sett er mildere og mer omsorgsfulle enn menn (Abele, 2003; Wilde & Diekman, 2005). Det kan tenkes at ulike organisatoriske snarveier basert på kjønn, fremdeles påvirker informantene og deres kollegaer ubevisst, selv om de har et bevisst fokus på og et ønske om å være objektive.

Til tross for at noen informanter mente at kvinner generelt sett blir behandlet mildere, ga alle uttrykk for at de trodde at konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner er minst like alvorlige for de utsatte, som seksuelle overgrep begått av menn. Det kan tenkes at denne oppfatningen bunnar i endrede skript og kjønnsrollestereotyper i samfunnet, hvor blant annet flere kvinner over tid har utvist trekk som aggressivitet, dominans, egoisme, og seksuell pågåenhet (Lopez-Zafra & Garcia-Retamero, 2012; Masters et al., 2013; Wilde & Diekman, 2005). Flere informanter trakk også frem kurs, etterutdanning, mediasaker og yrkeserfaring hvorfra de påpekte at de har fått forståelse for hvor alvorlige konsekvensene kan være for de som har blitt utsatt for seksuelle overgrep fra kvinner. Ut ifra dette var det tydelig at informantene hadde et ønske om å være åpen for ny kunnskap som de ville integrere i sin modell av verden. På denne måten så informantene ut til å i det minste bevisst unngå den

transformasjonsprosessen som Denov (2004a) foreslo, hvor man forvrenger virkeligheten til fordel for opprettholdelsen av et idealisert bilde av kvinner. I stedet kan det tenkes at informantene gjennom en dialektisk prosess (Denov, 2004a) har blitt påvirket av holdningsendringer i samfunnet, som følge av for eksempel mediasaker eller debatter som har belyst konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner. I tillegg kan de gjennom en dialektisk prosess være påvirket av etterutdanning og kurs som insitusjonen har tilbudt, og som har påvirket og endret yrkespraksisen innenfor disse institusjonene, ved at det for eksempel har blitt et enda strengere krav til objektivitet når de arbeider med saker, og at saker hvor en kvinne er mistenkt skal tas like alvorlig som saker hvor en mann er mistenkt.

Ifølge tidligere litteratur har seksuelle overgrep begått av en kvinne mot en gutt blitt ansett som minst representativt for seksuelt misbruk (Broussard et al., 1991; Smith et al., 1988). Studenter i studiene til Broussard et al. (1991) og Smith et al. (1988) regnet det som mer sannsynlig at den mannlige utsatte hadde oppmuntret til de seksuelle handlingene, når det var en kvinne som hadde misbrukt en gutt. I Denovs (2001) studie ble de seksuelle overgrepssakene som involverte en kvinne og en gutt rekonstruert av fagfolkene, og den mannlige utsatte ble i mange tilfeller holdt ansvarlig for det som hadde skjedd. I kontrast til dette trodde rundt halvparten av informantene i det gjennomførte forskningsprosjektet at det kan være ekstra vanskelig for gutter å bli utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne. Dette begrunnet de blant annet med de sosiale forventningene som knyttes til gutter og menn, og fordi de kan få en synlig ereksjon uten at de nødvendigvis vil ha sex. Når det gjelder de sosiale forventningene, trakk noen informanter frem forventningen til at menn alltid vil ha sex, og at de vil være fysisk sterke nok til å avverge seksuell aktivitet de ikke ønsker å delta i. Forventningen til at menn alltid vil ha sex kan knyttes til tradisjonelle seksuelle skript som fremstiller menn som den seksuelt pågående og aktive, og som har en sterk seksuell lyst (Jackson, 1978; Masters et al., 2013; Simon & Gagnon, 1986). Ut ifra enkelte informanternes utsagn så det ut til at de tenkte at disse sosiale forventningene til gutter og menn fremdeles legger et utfordrende press på dem. En informant, Beate, nevnte også at hun i sin yrkespraksis erfarte at gutter og menn sjelden ønsker å bli oppfattet som et offer, noe som kan antas å reflektere noe av det presset tradisjonelle oppfatninger i samfunnet fremdeles legger på gutter og menn, når det kommer til å vise sårbarhet og det å ikke ha klart å forsvare seg selv.

Noen informanter mente også at det både for gutter og jenter kan være større konsekvenser å bli utsatt for seksuelle overgrep fra mor eller en annen nær omsorgsperson, fordi det vil være et stort tillitsbrudd og fordi den som egentlig skal være tryggheten for barnet, viser seg å ikke være det. En informant, Anne, påpekte også at hun trodde det kunne

være enda vanskeligere å bli utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne fremfor en mann, fordi det kan oppleves som et større svik, nettopp fordi det av tradisjonelle kjønnsrollestereotyper og skript forventes at kvinner skal være trygge, omsorgsfulle og gi beskyttelse. Anne ga på denne måten inntrykk av å ikke bare erkjenne at seksuelle overgrep fra kvinner har alvorlige konsekvenser for utsatte, men også reflektere over at tradisjonelle kjønnsrollestereotyper og skript kanskje kan medvirke til å gjøre det enda vanskeligere og vondere for de utsatte.

Det at flere informanter både tenkte at seksuelle overgrep fra en kvinne eller en nær omsorgsperson kan være mer skadelig for utsatte av begge kjønn, men også at overgrep fra kvinner kan være ekstra vanskelig for mannlige utsatte, tyder på at informantene ikke bare betraktet det fysiske ved overgrepene som vanskelig og vondt, men også tok i betraktning psykologiske og relasjonelle faktorer. På bakgrunn av dette så det ut til at informantene ikke tenkte at et seksuelt overgrep må bestå av en penis som penetrerer noe for å være skadelig for den utsatte. Flere informanter nevnte i tillegg at selv om det ikke blir brukt fysisk vold og tvang, kan overgrepet likevel oppleves som tvunget, blant annet ved at dører blir stengt, eller at den som begår overgrepet er en dominerende eller en voksen person. I lys av dette var det tydelig at flere informanter ikke trodde at menn alltid har lyst på sex eller at kvinner alltid er harmløse, milde og omsorgsfulle overfor barn. I tillegg ga flere informanter uttrykk for at de trodde at nettopp samfunnets tradisjonelle forventninger til og karakteristikk av menn og kvinner, kan bidra til å gjøre overgrep begått av kvinner enda vanskeligere både for utsatte jenter og gutter. Fokuset flere informanter la på psykologiske faktorer som innvirkning på skadeomfanget, kan tenkes å være påvirket av kunnskap informantene har fått gjennom kurs, etterutdanning, yrkeserfaring og mediesaker. I tillegg kan det være påvirket av tradisjonelle skript og kjønnsrollestereotypiske holdninger i samfunnet, som har blitt utfordret av menn og kvinner som over tid har handlet på tross av disse (Lopez-Zafra & Garcia-Retamero, 2012; Masters et al., 2013; Wilde & Diekman, 2005). Ut ifra dette er det tydelig at informantene velvillig har integrert ny kunnskap og tidligere avvikende realiteter i sin modell av verden, gjennom en dialektisk prosess mellom samfunnet, institusjoner og individer.

Begrensninger og videre forskning

I kvantitativ forskning er det ønskelig å kunne generalisere funnene, ved å dra slutninger fra observasjoner fra det utvalget man undersøker til en større populasjon (Polit & Beck, 2010). I kvalitativ forskning derimot er ikke en slik type generalisering målet, men man ønsker i stedet å kunne bidra med en fyldig og kontekstualisert forståelse av et aspekt av menneskelig erfaring gjennom dyptgående undersøkelse av enkelttilfeller (Polit & Beck,

2010). Det kan likevel trekkes frem to andre former for generalisering som man i kvalitativ forskning forsøker å oppnå: analytisk generalisering og overførbarhet (Polit & Beck, 2010). I analytisk generalisering utvikler man en forståelse av menneskelig erfaring ved nøye granskning av dataene (Polit & Beck, 2010). I analysen skiller forskeren mellom informasjon og erfaringer som er gjeldende for alle deltakerne, og kun enkelte deltakere (Ayres et al., 2003). Overførbarhet går ut på at forskeren gjennom rapportering av resultater og analyse gir detaljerte beskrivelser slik at man kan vurdere om funnene har overføringsverdi til andre tilfeller og nye situasjoner (Polit & Beck, 2010). Jeg vil i det følgende derfor gå gjennom noen begrensninger ved dette forskningsprosjektet, samt forslag til videre forskning.

Noe som potensielt kan føre til at resultatet i dette forskningsprosjektet har mindre overføringsverdi er at informantene kun var spredt over fylkene Agder, Rogaland og Innlandet. I tillegg tilhørte flere av politibetjentene samme politidistrikt. Dette kan ha gjort at eventuelle variasjoner mellom ulike institusjoner og ulike deler av landet ikke ble gjenspeilet i resultatene. Senere forskning på området bør derfor søke å rekruttere informanter som er spredt over hele landet, og som er fra flere ulike politidistrikt og domstoler. Noe annet som kan redusere overførbarheten av resultatene fra dette forskningsprosjektet, er at man kun fikk undersøkt holdningene, oppfatningene og erfaringene til de politibetjentene og dommerne som takket ja til å delta i studien. Det var såpass åpenlyst i informasjonsskrivet hva målet med forskningsprosjektet var og hva man ønsket å undersøke, noe som resulterte i at kun de som på forhånd syntes at KSOB er et viktig tema takket ja til deltakelse. Av denne grunn kan man ikke være sikker på om informantenes holdninger, oppfatninger og erfaringer har overføringsverdi til andre ansatte i politiet og domstolene som har med seksuelle overgrepssaker å gjøre.

For å i større grad kunne undersøke fagfolks holdninger til KSOB på et mer ubevisst plan, kunne man i et annet forskningsprosjekt forsøkt å oppnå etnografiske data gjennom for eksempel feltarbeid. Da kunne man hatt mulighet til å studere informantene mens de er i arbeid. I stedet for å bare få tilgang til deres konstruksjon av egne holdninger, oppfatninger og erfaringer, ville man da kunne få tilgang til et datamateriale som er upåvirket av en tredjepart via gjenfortelling. Det kunne vært interessant å sammenligne informantenes måte å arbeide på i praksis, med de holdningene og oppfatningene de selv gir uttrykk for gjennom intervju. Disse etnografiske dataene kunne man oppnådd ved hjelp av notater eller ved bruk av video- og lydopptak av etterforskningsprosessen og rettssaker. En slik tilnærming vil likevel kunne by på mange etiske utfordringer fordi man ville fått innblikk i og kunnskap om enkeltsaker. I

tillegg ville fagfolkenes visshet om at de blir observert og «vurdert» kunne ha påvirket dem på en måte som gjør at man ikke nødvendigvis oppnår et autentisk bilde av virkeligheten.

Fordi jeg selv ikke hadde tilhørighet til informantgruppene, var jeg i en utenfra-posisjon. Dette kan ha gjort at jeg hadde en mer objektiv tilnærming til det de fortalte. Likevel kan det tenkes at jeg kan ha hatt forutinntatte holdninger til de ulike yrkesgruppene ut ifra mediesaker eller tidligere litteratur som kan ha påvirket min konstruksjon av det de fortalte. Jeg var også i en utenfra-posisjon når det gjaldt nærhet til temaet fordi jeg selv ikke hadde noen erfaring med det. Dette kan ha gjort at jeg hadde en mer objektiv tilnærming til det informantene fortalte og min konstruksjon av datamaterialet. Likevel kan mitt engasjement i temaet og personlige historier jeg har lest om ha påvirket hvordan innstilling jeg hadde til informantene og min analyse av intervjuene.

Konklusjon

Noen informanter i det gjennomførte forskningsprosjektet så på enkelte områder ut til å ubevisst være drevet av tradisjonelle seksuelle skript og kjønnsrollestereotypiske holdninger i sin yrkespraksis og i sine oppfatninger av KSOB og konsekvensene dette har for de utsatte. Dette var også noe som enkelte informanter mente gjaldt for deres kollegaer, og som de enten selv hadde erfaring med i yrkespraksis eller som de påpekte hadde kommet frem av studier. Det var også på enkelte områder uenighet mellom informantene, der noen trakk frem kjennetegn de mente at skiller KSOB og MSOB fra hverandre, og der andre trodde at forskjellene eksisterer mer på individnivå enn å være kjønnsavhengig.

Til tross for dette var det tydelig at alle informantene mente at seksuelle overgrep begått av kvinner har minst like store konsekvenser for de utsatte som seksuelle overgrep begått av menn. Enkelte informanter mente også at seksuelle overgrep begått av kvinner kan være enda mer alvorlig for utsatte, ettersom det kan føles som et ekstra stort tillitsbrudd, og at det for gutter kan oppleves som ekstra ydmykende i lys av de sosiale forventningene som stilles til gutter og menn. De fleste informantene trodde også at det er store mørketall når kommer til KSOB, og at de som fagfolk må være enda mer oppmerksomme på tegn som kan tyde på at et seksuelt overgrep er blitt begått av en kvinne. Mange informanter la også et stort fokus på objektivitet i møte med saker, og noen påpekte at de forsøkte å utfordre kollegaes tankegang slik at de blir bevisst på om de lar seg styre av tradisjonelle skript og kjønnsrollestereotypiske holdninger i sin yrkespraksis. Flere informanter påpekte også at de trodde at det har skjedd store holdningsendringer i deres yrkesmiljø når det kommer til KSOB, og at det blir tatt mye mer på alvor nå enn hva det ble tidligere.

I lys av dette er det tydelig at informantene bevisst har integrert ny kunnskap og tidligere avvikende realiteter de har blitt konfrontert med, i sin modell av verden. Dette kan antas å ha foregått som en dialektisk prosess mellom samfunnet, institusjonene og individene, og som har blitt drevet av endrede seksuelle skript og kjønnsrollestereotyper i samfunnet, i tillegg til kurs, etterutdanning, ulike mediasaker og egen erfaring fra yrkespraksis. Selv om det kan tenkes at flere av informantene og deres kollegaer av og til blir drevet av en ubevisst transformasjonsprosess der de modifierer virkeligheten til fordel for opprettholdelsen av et idealisert bilde av kvinner, viste de likevel et bevisst ønske om å unngå dette. Informantene ga også inntrykk av å ha en del kunnskap om KSOB og konsekvensene dette har for de utsatte, som strider imot tradisjonelle seksuelle skript og kjønnsrollestereotyper. Holdningsendringer i samfunnet, institusjoner og hos individer skjer gjerne over lang tid. Likevel er det liten tvil om at mer fokus på dette temaet, i tillegg til ny kunnskap og yrkeserfaring, bidrar til at fagfolk får et mer nyansert og utvidet syn på KSOB, og konsekvensene dette har for de utsatte.

Referanser

- Abele, A. E. (2003). The dynamics of masculine-agentic and feminine-communal traits: Findings from a prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 768-776. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.4.768>
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV-TR* (4. utg.).
- Ayres, L., Kavanaugh, K., & Knafl, K. A. (2003). Within-case and across-case approaches to qualitative data analysis. *Qualitative Health Research*, 13(6), 871-883. <https://doi.org/10.1177/1049732303255359>
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: Isolation and communion in western man*. Beacon Press.
- Bakketeig, E. (2001). Hvorfor er feltet seksuelle overgrep mot barn preget av stereotype oppfatninger? *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 88(4), 338-348. <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71529>
- Banning, A. (1989). Mother-son incest: Confronting a prejudice. *Child Abuse & Neglect*, 13(4), 563-570. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(89\)90060-4](https://doi.org/10.1016/0145-2134(89)90060-4)
- Barneombudet. (2020). *Seksuell lavalder*. <https://www.barneombudet.no/for-barn-og-unge/dine-rettigheter/seksualitet>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016). *Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2015* (Rapport 9/2016). https://www.bufdir.no/contentassets/02a04ad8aad94e859970b2a8ec451ad8/rapportering_fra_sentrene_mot_incest_og_seksuelle_overgrep_2015.pdf
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(12), 219-234. <https://doi.org/10.1177/1468794112468475>
- Boroughs, D. S. (2004). Female sexual abusers of children. *Children and Youth Services Review*, 26(5), 481-487. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.02.007>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkmann, S. (2013). *Qualitative interviewing*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199861392.003.0001>
- Broussard, S., Wagner, W. G., & Kazelskis, R. (1991). Undergraduate students' perceptions

- of child sexual abuse: The impact of victim sex, perpetrator sex, respondent sex, and victim response. *Journal of Family Violence*, 6(3), 267–278.
<https://doi.org/10.1007/BF00980533>
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2. utg.). Routledge.
- Clements, H., Dawson, D. L., & das Nair, R. (2014). Femaleperpetrated sexual abuse: A review of victim and professional perspectives. *Journal of Sexual Aggression*, 20(2), 197-215. <https://doi.org/10.1080/13552600.2013.798690>
- Colson, M.-H., Boyer, L., Baumstarck, K., & Loundou, A. D. (2013). Female sex offenders: A challenge to certain paradigmes. Meta-analysis. *Sexologies*, 22(4), 109–117.
<https://doi.org/10.1016/j.sexol.2013.05.002>
- Curti, S. M., Lupariello, F., Coppo, E., Praznik, E. J., Racalbutto, S. S., & Di Vella, G. (2019). Child sexual abuse perpetrated by women: Case series and review of the literature. *Journal of Forensic Sciences*. 64(5), 1427-1437. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14033>
- Davenport, C., Browne, K., & Palmer, R. (1994). Opinions on the traumatizing effects of child sexual abuse: Evidence for consensus. *Child Abuse & Neglect*, 18(9), 725–738.
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(94\)00039-5](https://doi.org/10.1016/0145-2134(94)00039-5)
- Denov, M. S. (2001). A culture of denial: Exploring professional perspectives on female sex offending. *Canadian Journal of Criminology*, 43(3), 303–329.
<https://doi.org/10.3138/cjcrim.43.3.303>
- Denov, M. S. (2004a). *Perspectives on female sex offending: A culture of denial*. Ashgate.
- Denov, M. S. (2004b). The long-term effects of child sexual abuse by female perpetrators: A qualitative study of male and female victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(10), 1137-1156. <https://doi.org/10.1177/0886260504269093>
- Diekman, A. B., & Eagly, A. H. (2000). Stereotypes as dynamic constructs: Women and men of the past, present, and future. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(10), 1171- 1188. <https://doi.org/10.1177/0146167200262001>
- Dowling, R., Lloyd, K, & Suchet-Pearson, S. (2016). Qualitative methods 1: Enriching the interview. *Progress in Human Geography*, 40(5), 679-686.
<https://doi.org/10.1177/0309132515596880>
- Elliott, M. (1993). What survivors tell us - An overview. I M. Elliott (Red.), *Female sexual abuse of children* (s. 5-13). The Longman Group UK Ltd.
- Elliott, M. (1994). Female sexual abuse of children: 'The ultimate taboo'. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 87(11), 691–694.

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1294939/>
- Faller, K. C. (1989). Characteristics of a clinical sample of sexually abused children: How boy and girl victims differ. *Child Abuse & Neglect*, 13(2), 281–291.
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(89\)90015-X](https://doi.org/10.1016/0145-2134(89)90015-X)
- Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55(4), 530.
<https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1985.tb02703.x>
- Finkelhor, D., & Hotaling, G. T. (1984). Sexual abuse in the national incidence study of child abuse and neglect: An appraisal. *Child Abuse & Neglect*, 8(1), 23–32.
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(84\)90046-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(84)90046-2)
- Fritz, G. S., Stoll, K., & Wagner, N. N. (1981). A comparison of males and females who were sexually molested as children. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 7(1), 54–59.
<https://doi.org/10.1080/00926238108403440>
- Fromuth, M. E., & Burkhart, B. R. (1987). Childhood sexual victimization among college men: Definitional and methodological issues. *Violence and Victims*, 2(4), 241–253.
<https://doi.org/10.1891/0886-6708.2.4.241>
- Gagnon, J. H., & Simon, W. (2005). *Sexual conduct: The social sources of human sexuality*. (2. utg.) AldineTransaction.
- Goffman, E. (1963). *Stigma*. Penguin Group.
- Guillemin, M., & Gillam, L. (2004). Ethics, reflexivity, and “ethically important moments” in research. *Qualitative Inquiry*, 10(2), 261–280.
<https://doi.org/10.1177/1077800403262360>
- Harsem, A.-B. (2012). *Mammas svik*. Nova.
- Haugland, G. N., Nygaard, I. E., Vik, J. S., & Lindstrøm, T. C. (2011). Ingen penis – ingen skade? Når kvinner begår seksuelle overgrep. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*.
<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2011/06/ingen-penis-ingen-skade-nar-kvinner-begar-seksuelle-overgrep>
- Hetherington, J. (1999). The idealization of women: Its role in the minimization of child sexual abuse by females. *Child Abuse & Neglect*, 23(2), 161–174.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(98\)00119-7](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(98)00119-7)
- Holdaway, S. (1997). Constructing and sustaining “race” within the police workforce. *The British Journal of Sociology*, 48(1), 19–34. <https://doi.org/10.2307/591908>
- Jackson, S. (1978). The social context of rape: Sexual scripts and motivation. *Women's*

- Studies International Quarterly*, 1(1), 27–38. [https://doi.org/10.1016/S0148-0685\(78\)90311-1](https://doi.org/10.1016/S0148-0685(78)90311-1)
- Jennings, K. T. (1993). Female child molesters: A review of the literature. I M. Elliott (Red.), *Female sexual abuse of children* (s. 219–234). The Longman Group UK Ltd.
- Johnson, R. L., & Shrier, D. (1987). Past sexual victimization by females of male patients in an adolescent medicine clinic population. *The American Journal of Psychiatry*, 144(5), 650–652. <https://doi.org/10.1176/ajp.144.5.650>
- Kendall-Tackett, K. A., & Simon, A. F. (1987). Perpetrators and their acts: Data from 365 adults molested as children. *Child Abuse & Neglect*, 11(2), 237–245. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(87\)90063-9](https://doi.org/10.1016/0145-2134(87)90063-9)
- Kirsta, A. (1994). *Deadlier than the male: Violence and aggression in women*. HarperCollins.
- Kite, D., & Tyson, G. A. (2004). The impact of perpetrator gender on male and female police officers' perceptions of child sexual abuse. *Psychiatry, Psychology and Law*, 11(2), 308–318. <https://doi.org/10.1375/pplt.2004.11.2.308>
- Kurtz, M. E., Johnson, S. M., & Rice, S. (1989). Students' clinical assessments: Are they affected by stereotyping? *Journal of Social Work Education*, 25(1), 3–12. <https://doi.org/10.1080/10437797.1989.10671264>
- Lind, M. (1995). *Kvinner som er seksuelt misbrukt av sine mødre* [Upublisert rapport]. Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep - Oslo.
- Lopez-Zafra, E., & Garcia-Retamero, R. (2012). Do gender stereotypes change? The dynamic of gender stereotypes in Spain. *Journal of Gender Studies*, 21(2), 169–183. <https://doi.org/10.1080/09589236.2012.661580>
- Løchen, L. E. W., & Nystøl, K. (2016, 8. desember). Mødre voldtar. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/sorlandet/xl/_-modre-voldtar-1.13153616
- Masters, N. T., Casey, E., Wells, E. A., & Morrison, D. M. (2013). Sexual scripts among young heterosexually active men and women: Continuity and change. *The Journal of Sex Research*, 50(5), 409–420. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.661102>
- Mathews, B., & Collin-Vézina, D. (2019). Child sexual abuse: Toward a conceptual model and definition. *Trauma, violence, & abuse*, 20(2), 131–148. <https://doi.org/10.1177/1524838017738726>
- Mellor, D., & Deering, R. (2010). Professional response and attitudes toward female-perpetrated child sexual abuse: A study of psychologists, psychiatrists, probationary psychologists and child protection workers. *Psychology, Crime & Law*, 16(5), 415–438. <https://doi.org/10.1080/10683160902776850>

- Mosher, D. L., & Tomkins, S. S. (1988). Scripting the macho man: Hypermasculine socialization and enculturation. *The Journal of Sex Research*, 25(1), 60–84.
<https://doi.org/10.1080/00224498809551445>
- Myers, D., Abell, J., & Sani, F. (2014). *Sosial psykologi*. (2. utg.) McGraw Hill Education.
- Myklebust, M., & Frøysa, K. (30. april, 2018). Mistbrukt av mamma. *Nrk*. Hentet fra
<https://www.nrk.no/dokumentar/xl/misbrukt-av-mamma-1.14021267#authors--expand>
- Nathan, P., & Ward, T. (2001). Females who sexually abuse children: Assessment and treatment issues. *Psychiatry, Psychology and Law*, 8(1), 44-55.
<https://doi.org/10.1080/13218710109525003>
- Peluso, E., & Putnam, N. (1996). Case study: Sexual abuse of boys by females. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(1), 51–54.
<https://doi.org/10.1097/00004583-199601000-00012>
- Peter, T. (2009). Exploring taboos: Comparing male- and female perpetrated child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(7), 1111-1128.
<https://doi.org/10.1177/0886260508322194>.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2010). Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International Journal of Nursing Studies*, 47(11), 1451-1458.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.06.004>
- Risin, L. I., & Koss, M. P. (1987). The sexual abuse of boys: Prevalence and descriptive characteristics of childhood victimizations. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(3), 309–323. <https://doi.org/10.1177/088626087002003006>
- Rudman, L. A., & Mescher, K. (2013). Penalizing men who request a family leave: Is flexibility stigma a femininity stigma? *Journal of Social Issues*, 69(2), 322-340.
<https://doi.org/10.1111/josi.12017>
- Saradjian, J. (1996). *Women who sexually abuse children. From research to clinical practice*. John Wiley & Sons Ltd.
- Sarrel, P. M., & Masters, W. H. (1982). Sexual molestation of men by women. *Archives of Sexual Behavior*, 11(2), 117–131. <https://doi.org/10.1007/BF01541979>
- Silverman, D. (2017). *Doing qualitative research* (5. utg.). SAGE Publications Ltd.
- Sgroi, S. M., & Sargent, N. M. (1993). Impact and treatment issues for victims of childhood sexual abuse by female perpetrators. I M. Elliott (Red.), *Female sexual abuse of children* (s. 14-36). Longman Group UK Ltd.
- Simon W., & Gagnon J. H. (1986). Sexual scripts: Permanence and change. *Archives of Sexual Behavior*, 15(2), 97-120. <https://doi.org/10.1007/BF01542219>

- Simon, W., & Gagnon, J. H. (2003). Sexual scripts: Origins, influences and changes. *Qualitative Sociology*, 26(4), 491–497. <https://doi.org/10.1023/B:QUAS.0000005053.99846.e5>
- Smith, R. E., Pine, C. J., & Hawley, M. E. (1988). Social cognitions about adult male victims of female sexual assault. *The Journal of Sex Research*, 24(1), 101–112. <https://doi.org/10.1080/00224498809551401>
- Straffeloven. (2009). *Lov om straff* (LOV-2009-06-19-74). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep. (2019, 17. oktober). *Nytt gruppetilbud: Utsatt av mor*. <https://sentermotincest.no/nytt-gruppetilbud-utsatt-av-mor/>
- Torset, N. S. (5. april, 2013). Alvdal-moren dømt til forvaring. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/GGyyq/alvdal-moren-doemt-til-forvaring>
- Tsopelas, C., Tsetsou, S., Ntounas, P., & Douzenis, A. (2012). Female perpetrators of sexual abuse of minors: What are the consequences for the victims? *International Journal of Law and Psychiatry*, 35(4), 305–310. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2012.04.003>
- White, C. (1992). Female sexual abusers are not rare. *British Medical Journal*, 304(6832), 935–936. <https://www.jstor.org/stable/29715180>
- Wijkman, M., Bijleveld, C., & Hendriks, J. (2010). Women don't do such things! Characteristics of female sex offenders and offender types. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22(2), 135-156. <https://doi.org/10.1177/1079063210363826>
- Wilde, A., & Diekman, A. B. (2005). Cross-cultural similarities and differences in dynamic stereotypes: A comparison between Germany and the United States. *Psychology of Women Quarterly*, 29(2), 188–196. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2005.00181.x>
- Wilkins, R. (1990). Women who sexually abuse children. *British Medical Journal*, 300(6733), 1153–1154. <https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1136/bmj.300.6733.1153>
- Williams, K. S., & Bierie, D. M. (2015). An incident-based comparison of female and male sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 27(3), 235–257. <https://doi.org/10.1177/1079063214544333>

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

SEMISTRUKTURERT INTERVJU

OM YRKESBAKGRUNN OG NÅVÆRENDE YRKESITUASJON

Spørsmål

Hva er din alder?

Hvordan utdannelse har du tatt?

Over hvilke år tok du utdannelsen/utdannelsene?

Hvor jobber du nå?

Hva er din nåværende stilling?

Hvilke arbeidsoppgaver beskjeftiger du deg med?

Hva er din yrkesbakgrunn ellers?

Hvor har du jobbet tidligere?

Hvordan innføring ga din utdannelse deg i temaet seksuelle overgrep?

Ble kvinner nevnt?

Opplevde du at det ble differensiert mellom menn og kvinner som begår seksuelle overgrep?

KJØNSROLLER

Spørsmål

Hva tenker du karakteriserer menn og kvinners seksualitet?

Tenker du at menn og kvinner er grunnleggende ulike knyttet til seksualitet?

Opplever du at det eksisterer spesielle forventninger i samfunnet knyttet til menn og kvinners seksualitet?

Er disse forventningene ulike?

Hva tenker du om påstanden:

«Menn er mer seksuelt aggressive enn kvinner»?

«Kvinner tar sjelden initiativ til sex»?

KVINNER SOM BEGÅR SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN

Spørsmål

Har du hatt saker hvor en kvinne har vært mistenkt for å ha begått seksuelle overgrep mot barn?

Hvordan opplever du at menn og kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn blir behandlet i/under rettsvesenet/etterforskningen?

Blir menn og kvinner som er mistenkt behandlet ulikt?

Hvilke tanker gjør du deg om kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?

Hva tenker du karakteriserer henne?

Hvilke motiver eller årsaker tenker du ligger til grunn for kvinner som forgriper seg seksuelt på barn?

Tenker du at kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn differensierer fra menn som begår seksuelle overgrep mot barn?

Er kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn et tema som blir diskutert i ditt arbeidsmiljø?

Hva blir det i så fall sagt rundt temaet?

Hvordan opplever du at de generelle holdningene i ditt yrkesmiljø er til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?

Opplever du at det har skjedd noen endring i løpet av de siste årene i ditt yrkesmiljø med tanke på holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?

Hva tenker du om påstanden:

«Det er imot kvinners natur å forgripe seg på egne barn»?

«Kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn bruker sjelden vold eller tvang»?

«Kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn har ikke til hensikt å skade barnet»?

«Kvinner som forgriper seg seksuelt på barn begår oftest overgrep alene og ikke under tvang fra en mann»?

UTSATTE

Spørsmål

Hva tror du konsekvensene er for de utsatt for seksuelle overgrep fra en kvinne?

Tror du at konsekvensene er ulike for de utsatt av en kvinne sammenlignet med konsekvensene for de utsatt av en mann?

Hva tenker du er forskjellene i konsekvenser?

Tror du mannlige og kvinnelige utsatte opplever seksuelle overgrep fra kvinner ulikt?

Hva tenker du om påstanden:

«Seksuelle overgrep fra kvinner er harmløse»?

«Gutter opplever stort sett seksuelle tilnærminger fra en voksen kvinne som nytelsesfulle»?

«De som har vært utsatt for overgrep både fra menn og kvinner, opplever overgrepet fra kvinnen som mer skadelig»?

Er det noe du ønsker å tilføye? Noe som du mener er viktig å få med som jeg ikke spurte om? Eventuelt om du har noen spørsmål?

Tusen takk for at du stilte til intervyju.

Vedlegg 2: Godkjenning av NSD-søknad

8/19/2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering**Prosjekttittel**

Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn

Referansenummer

471696

Registrert

12.05.2020 av Karine Hilde Hoel - karinehh@uio.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det samfunnsvitenskapelige fakultet / Psykologisk institutt

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Bente Træen, bente.traen@psykologi.uio.no, tlf: 93043572

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Karine Hilde Hoel, karinehh@student.sv.uio.no, tlf: 91703084

Prosjektperiode

01.08.2020 - 31.12.2021

Status

02.06.2020 - Vurdert

Vurdering (1)**02.06.2020 - Vurdert**

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 02.06.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å

8/19/2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:
https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT

Utvalgene i prosjektet har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene, og vær spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men at også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, tid, diagnose og eventuelle spesielle hendelser.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er

8/19/2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lise A. Haveraaen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn”?

Dette er en forespørsel om deltakelse i et forskningsprosjekt med formål å undersøke holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn, hos barnevernsansatte, politi, advokater og dommere. I dette skrivet vil du få mer informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære.

Formål med studien

Dette forskningsprosjektet er en del av en masteroppgave som skrives ved Psykologisk Institutt ved Universitet i Oslo. Studien søker å samle kunnskap om fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn, ved å belyse følgende overordnede forskningsspørsmål:

- Hvilke holdninger har fagfolk til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn?
- Hvilke oppfatninger har fagfolk om konsekvensene av seksuelle overgrep begått av kvinner?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får forespørsel om deltakelse fordi vi ønsker å samle kunnskap om holdninger hos yrkesgrupper som spiller en viktig rolle i avvergingsprosessen av seksuelle overgrep mot barn. Derfor ønsker vi å inkludere både barnevernsansatte, politi, advokater og dommere som kommer i berøring med seksuelle overgrepssaker i sin yrkespraksis, som deltakere i studien. Man behøver derimot *ikke* å ha hatt erfaring fra saker der en kvinne har begått de seksuelle overgrepene, for å kunne delta i studien. Det er ønskelig at deltakere i studien har minst 2 yrkesaktive år bak seg i sin nåværende stilling.

Hva innebærer det å delta?

Deltakelse i studien innebærer å ta del i et ansikt-til-ansikt intervju som enten vil foregå ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo (UiO), eller via UiOs Zoom-oppsett. Ansikt-til-ansikt intervjuer vil bli tatt opp med diktafon. Under intervjuer gjennom Zoom vil videosamtalen bli tatt opp. Intervjuet forventes å vare i om lag én time. Spørsmålene vil ta for seg tanker du har knyttet til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn og konsekvensene det har for de utsatte.

Det vil samles inn noen personopplysninger som alder, utdanning, yrkesbakgrunn og nåværende stilling, men dette vil holdes atskilt fra intervjuene. Opplysningene som formidles i forskningsprosjektet vil bli presentert anonymt i den ferdigstilte masteroppgaven.

Frivillig

Deltakelse i studien er frivillig. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke ønsker å delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

De opplysningene du gir i studien vil kun bli brukt til de formålene som det er blitt informert om. Vi vil behandle opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil bare være student Karine Hilde Hoel og veileder Bente Træen som har tilgang på personopplysninger om deg.

For å trygge sikker oppbevaring av lyd materialet vil diktafon-appen til TSD Nettskjema tas i bruk. Slik vil lyd materialet oppbevares sikkert og kryptert på den enheten som har nedlastet diktafonapplikasjonen, og sendes direkte til TSD Nettskjema. Dette systemet sikrer at lyd materialet ikke kommer på avveie og blir tilgjengelig for noen tredjepart. Dersom det gjennomføres videointervju vil dette skje gjennom UiOs egen installasjon av Zoom, som er sikker med hensyn til personvern.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Intervjuene transkriberes ordrett, og både lydopptak og eventuelle video-opptak slettes etter transkriberingen, senest en måned etter intervjuene fant sted. De transkriberte intervjuene slettes etter resultatene fra dataanalysen er ferdigstilt i en masteroppgave, det vil si innen utgangen av 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deltakerne i studien basert på eget samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo ved
 - Karine Hilde Hoel (student), på e-post: karinehh@student.sv.uio.no eller telefon: 91 70 30 84
 - Bente Træen (veileder), på e-post: bente.traen@psykologi.uio.no
- Vårt personvernombud: personvernombud@uio.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Karine Hilde Hoel

(Student)

Bente Træen

(Veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Fagfolks holdninger til kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *semi-strukturert intervju*
- at svarene jeg gir kan publiseres anonymisert i masteroppgaven*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ved utgangen av 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)